

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка 6 курсу, 631 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Думенко Вікторія Юріївна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Бигар.Г.П.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № 6 від 22 листопада 2022р.

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЧЕРНІВЦІ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ЕСТЕТИЧНОГО	
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ.6	
1.1. Сутнісна характеристика проблеми естетичного виховання у науковій літературі	6
1.2. Специфіка естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.....	16
1.3. Роль естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі.....	21
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕСТЕТИЧНОГО	
ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ.35	
2.1. Вивчення рівня сформованості естетичної вихованості молодших школярів у позакласній роботі.....	35
2.2. Методика організації позакласної роботи з естетичного виховання учнів молодшого шкільного віку.....	53
Висновки до другого розділу.....	68
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуалізація дослідження. Сучасні процеси модернізації початкової освіти орієнтують на створення умов для формування цілісного сприйняття художньо-образної картини світу та естетично розвиненої особистості молодших школярів.

У державному стандарті початкової загальної освіти робиться акцент на формування естетичних потреб, цінностей, розвиток естетичних переконань, розуміння естетичних почуттів, співпереживання почуттям інших, формування емоційно-моральної чуйності.

Актуальними питаннями сьогодення є питання естетичного виховання і розвитку естетичної культури підрастаючого покоління. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення молодої людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості.

Естетичне виховання має велике дидактичне значення, через те що здійснюються можливості для всебічного застосування міжпредметних зв'язків. Більшість навчальних та позакласних занять, на яких відбувається естетичне виховання, обладнані додатковою наочністю, зокрема репродукціями художників-пейзажистів, фотокартками, листівками, діафільмами тощо. Разом з тим естетичне виховання сприяє розвитку уваги і спостережливості учнів початкових класів.

У науковій літературі досить повно висвітлено різні аспекти естетичного виховання особистості, визначається специфіка та сутність естетичного виховання, його основні принципи, форми та методи.

Стан дослідження проблеми. Теорії та методики естетичного виховання дітей неодноразово привертала увагу вітчизняних педагогів, серед яких Н.Вітковська, Д.Джола, Д.Кабалевський, Н.Киященко, Б.Ліхачов,

Л.Масол, Н.Миропольська, Б.Неменський, В.Орлов, О.Отіч, В.Сухомлинський, М.Таборідзе, В.Шацька, А.Щербо, О.Щолокова та інші.

Естетичний розвиток особистості починається в ранньому віці, тому особливу увагу приділяють естетичному вихованню учнів початкових класів. У сучасних умовах проблема естетичного розвитку особистості молодших школярів є однією з найбільш важливих, оскільки останніми роками знизився рівень естетичного виховання не тільки молодших школярів, а й усього населення.

Стає актуальною проблема розвитку в учнів здібностей повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у взаємодії із середовищем і формуванні ставлення до нього як до цінності.

Останніми роками зростає увага до проблем теорії та практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвиненої, духовно багаті особистості, тому проблема естетичного виховання молодших школярів стала надзвичайно актуальною.

Естетичне виховання учнів – складова частина навчально-виховного процесу в школі. Естетичне сприйняття набуває особливої значущості на навчальних дисциплінах, оскільки саме тут відбувається завершення становлення основних мотиваційних механізмів людини, що забезпечують її перехід на позицію суб'єкта навчально-пізнавального процесу, який усвідомлено будує свою діяльність з метою власного вдосконалення. Однак значний виховний потенціал має і позакласна робота у початковій школі щодо естетичного виховання учнів. Однак даний аспект виховної діяльності залишається маловивченим.

Актуальність проблеми дослідження, недостатній ступінь розробки питання зумовили вибір кваліфікаційного дослідження: «Особливості естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі».

Об'єкт дослідження – естетичне виховання молодших школярів в позакласній роботі.

Предмет дослідження – особливості естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі.

Мета дослідження – експериментально дослідити особливості естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз досліджуваного феномену у науковій літературі.
2. Визначити специфіку естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.
3. Розкрити роль естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі.
4. Експериментально дослідити особливості естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі.

Під час дослідження використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, спостереження за навчальним процесом у досліджуваних класах, узагальнення даних; *емпіричні*: анкетування, тестування, адаптовані методики, констатувальний та формувальний експеримент; *статистичні*: методи математичної обробки даних.

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні характеристики естетичного виховання молодших школярів, здійснення даного процесу у позакласній роботі, визначення його особливостей.

Практичне значення нашого дослідження полягає в упорядкуванні комплексу заходів щодо естетичного виховання молодших школярів в процесі позакласної роботи, які можуть бути використані в роботі вчителів початкової школи.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Сутнісна характеристика проблеми естетичного виховання у науковій літературі

Аналіз нормативних документів, що регламентують організацію навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, свідчить про те, що питанням естетичного виховання зараз приділяється значна увага. Тому в Державній національній програмі «Освіта» (Україна в ХХІ столітті) основними цілями освіти визначено естетичне виховання та всебічний розвиток особистості, як найвищої цінності суспільства, формування її духовного смаку, ідеалів та мистецький розвиток. і творчість [10].

Відповідно до концепції виховання дітей у національній системі освіти, виховання є цілісним процесом, що включає художню освіту та виховання особистості. Особливу роль в естетичному вихованні підростаючого покоління відіграє загальноосвітня школа [11]. Особливої уваги потребує питання естетичного виховання на етапі молодшої школи, оскільки саме в цей період у дітей формується інтерес до образотворчого мистецтва, вони починають брати участь у художній творчості.

Початкова освіта спрямована на формування в учнів загального світогляду та світогляду, забезпечуючи розвиток естетичних ідеалів і смаків, а також почуття відповідальності за охорону культурної спадщини суспільства. Теорії та методики естетичного виховання дітей неодноразово привертати увагу вітчизняних педагогів, серед яких Н.Вітковська, Д.Джола, Д.Кабалевський, Н.Киященко, Б.Ліхачов, Л.Масол, Н.Миропольська, Б.Неменський, В.Орлов, О.Отич, В.Сухомлинський, М.Таборідзе, В.Шацька, А.Щербо, О.Щолокова та інші.

У роботах представлено різноманітні шляхи визначення основ уявлень про естетичне виховання молодших школярів, вибір ефективних форм, методів і засобів. Аналіз наукових праць провідних вітчизняних учених свідчить, що процес естетичного виховання школярів сьогодні розглядається з різних позицій, а саме: •

- накопичення чуттєвих переживань, уміння сприймати художні цінності та примножувати їх у процесі естетичного дозвілля (О.Аліксійчук, М.Князева, Ю.Осокін);
- поглинати художню цінність, яка стимулює емоційне та естетичне переживання, створюючи умови для побудови естетики та пов'язані з ними естетичне ставлення до художньої цінності (Р. Інгарден);
- розвиток естетико-творчих здібностей та потреби в естетичній свідомості та активності особистості (О. Колеснікова, В. Лозовий, Л.Столович, Н. Чібісова);
- засоби набуття художньо-естетичних знань та естетичного впливу для забезпечення послідовного, систематичного, цілеспрямованого розвитку особистості, творчої активності, концентрації вольових процесів і дій, спрямованих на засвоєння та реалізацію художніх цінностей у діяльності (М. Кеа Шенке);
- Забезпечити духовний зв'язок з різними жанрами, жанрами і видами мистецтва в душі гуманістичних ідеалів і цілей (Л. Масол).

Розглянемо основні теоретико-методичні положення естетичного виховання школярів, які найбільше представлені в педагогічних працях сучасності та минулого. На думку Д.Джоли, естетичне виховання є необхідною умовою всебічного естетичного розвитку особистості.

В основу поняття «естетичне виховання» покладено поняття «краса». Це слово грецького походження дає назву цілій науці, яка вивчає не тільки красу, а й особливості естетичного розвитку людини, розвиток окремих форм за законами краси, в тому числі мистецтво як естетичне відображення дійсності. Тому повноцінний і гармонійний розвиток особистості

немислимий без естетичного виховання, яке передбачає розвиток у дитини почуття прекрасного, формування вмінь і навичок створювати прекрасне в навколишній дійсності, вміти відрізнити красу від прекрасного.

Негарні, живіть за законами душевної краси. Як пише В.Сухомлинський, краса – це «...могутній засіб розвитку чуйності душі. Це та вершина, в якій можна побачити те, чого ніколи не побачиш без розуміння і краси, без захоплення і натхнення. Краса – це яскраве світло, яке освітлює світ.

Краса – це яскраве світло, яке освітлює світ. З цим світлом тобі відкриється правда, істина, добро, осяяний цим світлом, ти стаєш вірним і безкомпромісним. Краса вчить людей розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав це гімнастикою краси душі – вона виправляє наш дух, наше сумління, наші почуття та переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш себе, і завдяки йому так чи інакше ставишся до себе» [58].

Для вирішення проблеми естетичного виховання особистості сучасні вчені наголошують, що ефективність естетичного виховання особистості залежить від багатьох факторів. Серед них, на думку І. Беха, чи не найважливішим є розвиток емоційно-почуттєвого внутрішнього світу дитини, безмежної фантазії, уваги, сформованості системи естетичних знань і вмінь [1, 76]. Крім того, як зазначають Н. Миропольська, С. Нічкало, В. Рагозіна, Л. Хлебнікова та В. Шахрай та ін. важливе місце займає також формування пізнавальної сфери особистості: інтелектуальний розвиток учнів є невід'ємною частиною їх естетичного виховання [2, 36].

У формуванні естетичного досвіду молодших школярів важливу роль відіграє естетичне виховання. Почуття – вищий продукт розвитку людини в емоційній сфері, її стійке емоційне ставлення до реальних явищ, відображення сенсу цих явищ щодо її потреб і здібностей. Почуття є джерелом багатства та глибини людської поведінки. Вони допомагають перемістити певні форми поведінки індивіда зі сфери психічного сприйняття в сферу емоційного переживання, тим самим стабілізуючи їх і сприяючи

активізації психічних процесів людини [7, 147]. Аналіз праць провідних учених і педагогів країни (Л.Масол, Н.Миропольська, Б.Неменський, В.Орлов, О.Отіч та ін.), минулого і сьогодення, дозволяє визначити, що Основними завданнями естетики у вихованні школярів сьогодні є:

- Формування естетичної свідомості дітей раннього віку є формою вираження суспільної свідомості, через розвиток естетичного сприйняття, почуття, судження, смаку, ідеального і художнього переживання дійсності, що виражається в естетичному погляді і художній творчості; включає сукупність естетики
- Базові знання про світову та вітчизняну культуру, мистецтво, уміння розуміти і розрізняти справжню красу мистецтва, народної творчості, природи, людей.
- Виховання естетичних здібностей виявляється в спостережливості, умінні помічати сутність зовнішньої та внутрішньої краси, що відображає предмет, явище, процес, відчувати щастя від побаченого та відкритого.
- Формування естетичного смаку виявляється в емоційно-оцінному ставленні дітей до прекрасного.
- Естетичне виховання – задоволення, яке відчувають діти, сприймаючи навколишню дійсність і красу у творах мистецтва.
- Формування естетичного судження виявляється у передачі ставлення особистості до певного предмета чи явища.
- Виховувати потребу перетворювати світ за законами краси.
- Формування прийомів художньо-творчої діяльності, підтримка обдарованих дітей: розвиток досвіду (умінь і навичок) в організації середовища проживання, праці та навчання з урахуванням естетичних норм і потреб [54, 59].

Отже, аналіз науково-освітньої спадщини минулого і сьогодення свідчить про великий інтерес провідних педагогів до питання естетичного

виховання підростаючого покоління, в якому естетичному середовищі ростуть і розвиваються діти.

Естетичне виховання – одна з найважливіших і необхідних сторін виховання, оскільки воно звернене до душі людини, її почуттів, емоцій. Почуття виступають як найважливіша сфера особистісного прояву людини. У стислому словнику з естетики естетичне виховання визначають як «систему заходів, спрямованих на вироблення й удосконалення в людині здатності сприймати, правильно розуміти, цінувати і створювати прекрасне і піднесене в житті та мистецтві» [53].

У педагогічній літературі [12] сутність естетичного виховання учнів розглядають як «цілеспрямований процес «переведення» естетичної культури суспільства на рівень естетичної культури особистості (і процес зворотного збагачення суспільства унікальною культурою особистості), процес формування творчо активної особистості, здатної сприймати й оцінювати естетичні явища в житті, природі, мистецтві з позицій естетичного ідеалу, брати участь у творенні».

У педагогічній літературі естетичне виховання розглядають як систему заходів для вироблення в людини добрих художніх смаків, здатності правильно і гідно судити про прекрасне в мистецтві. Так, педагог Г.Л.Бійчук зазначає, що естетичне виховання в загальноосвітній школі – це прищеплення учням добрих смаків, правильних понять, поглядів і суджень у галузі музики, живопису, літератури тощо [3].

У словнику з педагогіки С.У. Гончаренка зазначено, що «естетичне виховання – це вироблення й удосконалення в людині здібностей сприймати, правильно розуміти, цінувати і створювати прекрасне в житті та мистецтві, брати активну участь у творчості, творенні за законами краси» [9].

Крім цього, І.Ф. Харламов підкреслює, що «естетичне виховання органічно пов'язане з терміном «естетика», що означає науку про прекрасне. Саме слово естетика походить від грецького *aisthesis*, що в перекладі на

означає відчуття, почуття. Тому в загальному плані естетичне виховання позначає процес формування почуттів у царині прекрасного» [66].

У теорії та методиці навчання навколишнього світу під естетичним вихованням учнів розуміють формування системи знань і навичок, які стосуються всіх мистецтв, усіх форм прояву прекрасного в навколишньому світі та набуті як у процесі навчання, так і в позаурочній діяльності [38].

Естетичне виховання слід розглядати як складову частину всебічного розвитку особистості. Через естетичне виховання можна здійснювати розширення та поглиблення знань і уявлень школярів про реальну дійсність, формування їхніх поглядів [38].

Л.В.Серих під естетичним вихованням учнів у процесі навчання навколишнього світу розуміє сукупність можливостей і ресурсів, які можуть бути реалізовані як засоби естетичного розвитку особистості [53].

«Естетична культура» – найважливіша складова духовного обличчя особистості, що охоплює чуттєві та інтелектуальні здібності людини, здатність і вміння відчувати свою пов'язаність зі світом, пережити й ціннісно виразити повноту та різноманіття цих відносин за законами краси. Від її наявності та ступеня розвитку залежать інтелігентність, емоційно-естетична, творча спрямованість устремлінь і діяльності, ставлення до світу і людей.

Культура естетична – спеціалізована частина культури суспільства, що характеризує стан суспільства з погляду його здатності забезпечувати розвиток мистецтва та естетичних відносин. Основними елементами естетичної культури є естетичні відносини і відповідна їм система естетичних цінностей. До структури естетичної культури входять: естетична свідомість людей; естетичне у змісті різних видів інтелектуально-практичної діяльності; естетичні царини діяльності; естетичне виховання як система цілеспрямованого засвоєння естетичного досвіду попередніх поколінь, естетичні відносини [53].

Про рівень сформованості естетичної культури людини ми можемо судити з точки зору взаємодії естетичної свідомості та естетичної діяльності.

Естетична діяльність, своєю чергою, це духовне освоєння людиною дійсності, спрямоване на створення естетично значущих цінностей. У педагогіці основним елементом естетичної культури є людина, носій культури. Основу культури особистості становить її ставлення до загальнолюдських цінностей: до природи, до життя, до суспільства, до праці.

А формування естетичної культури є результатом цілеспрямованого впливу естетичного виховання на людину. У процесі естетичного виховання відбувається утвердження цінностей «легітимної», «домінантної», «високої» естетичної культури як однієї зі складових базової культури молодших школярів.

Однією з особливостей етичного виховання є його універсалістський характер, який ґрунтується на вірі у вічні культурні та естетичні цінності, що мають становити певний мінімальний естетичний потенціал людини незалежно від її соціального походження, становища, способу життя [53].

У педагогіці естетична культура школяра включає в себе певний ступінь естетичного розвитку почуттів, свідомості, поведінки та діяльності школяра, а саме:

- емоційно-чуттєву чуйність на прекрасне й потворне, піднесене й низинне, героїчне й вульгарне, комічне й трагічне в мистецтві, у житті, у природі, у побуті, у праці, у поведінці й діяльності, а також здатність управляти своїми почуттями;
- знання й розуміння сутності естетичного в мистецтві та навколишньої дійсності, художню грамотність, правильні уявлення, судження й переконання, пов'язані з естетичним сприйняттям творів мистецтва та явищ життя;
- наявність естетичного ідеалу і здатності на його основі, вірно оцінювати твори мистецтва, ідейно-емоційний відгук на ці твори;
- оволодіння культурною спадщиною минулого, ставлення до сучасного мистецтва і чуйність до прогресивних тенденцій у розвитку мистецтва;

- ступінь розвитку творчих здібностей, інтерес і прагнення до естетичного освоєння світу;
- ступінь причетності до художньої творчості, практична участь у створенні прекрасного в житті;
- потреба й уміння будувати життя «за законами краси» та витворення в нього естетичних цінностей [41].

І.В. Зайченко, зазначає, що названі компоненти естетичної культури водночас виступають як критерії естетичної вихованості учнів. Вони визначають завдання і зміст естетичного виховання школярів [16]. Омеляненко В.Л. вважає, що найважливішим елементом змісту естетичного виховання є розвиток у школярів художніх сприйнятів [41]. Ці сприйняття мають охоплювати широку сферу естетичних явищ.

Необхідно вчити молодших школярів сприймати прекрасне не тільки в літературі, образотворчому мистецтві, музиці, а й у природі, а також у навколишньому житті. Автор також зазначає, що суттєвим компонентом естетичного виховання є оволодіння учнями знаннями, пов'язаними з розумінням мистецтва та вмінням міркування (погляди) з питань художнього відображення дійсності. Велике місце у змісті естетичного виховання посідає формування у школярів високих художніх смаків, пов'язаних зі сприйняттям і переживанням прекрасного. Потрібно навчити учнів відчувати красу, виявляти художню вимогливість, а також естетичну вимогливість до культури поведінки. На думку Омеляненко В.Л., важливим змістовним компонентом естетичного виховання є залучення учнів до художньої творчості [41].

Водночас І.В. Зайченко зазначає, що у філософії В.П. Шестакова, який справедливо підкреслив у своїй книзі «Проблеми естетичного виховання» крайню однобічність зведення естетичного виховання до спеціальної галузі навчання дітей мистецтву, розкрив і традиційність цієї тенденції в педагогічній науці [16]. Таким чином, під естетичним вихованням учнів у процесі навчання навколишнього світу розумітимемо сукупність його

можливостей і ресурсів, які можуть бути реалізовані як засоби естетичного розвитку особистості.

Існує безліч визначень поняття «естетичне виховання», але, розглянувши лише деякі з них, уже можна виокремити основні положення, які говорять про його сутність:

- це процес цілеспрямованого впливу на учнів.
- це формування здатності у школярів сприймати і бачити красу в мистецтві та житті, оцінювати її.
- це формування естетичних смаків та ідеалів особистості.
- це розвиток здатності до самостійної творчості та створення прекрасного [33].

Уся система естетичного виховання в школі націлена на загальний розвиток дитини, як в естетичному плані, так і в моральному. Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитині особливі емоційно-психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю. Естетичне виховання немов би перетворює особистість, по-новому структуруючи душу і світогляд, водночас стаючи завершальною ланкою формування особистості, «підсумовуючи» її, об'єднуючи в єдину цілісність.

Стаючи сама суб'єктом культури, людина виявляється при цьому у всій повноті, багатогранності, неповторності своєї особистості. Спираючись на практику виховної роботи, що склалася, зазвичай виокремлюють такі структурні компоненти естетичного виховання:

- Естетична освіта, що закладає теоретичні та ціннісні основи естетичної культури особистості.
- Художнє виховання в його освітньо-теоретичному і художньо-практичному вираженні, що формує художню культуру особистості в єдності знань, ціннісних орієнтації, смаків.

- Естетична самоосвіта і самовиховання, орієнтовані на самовдосконалення особистості.

Виховання творчих потреб і здібностей. Важко формувати естетичні ідеали, художній смак, коли людська особистість уже склалася. Естетичний розвиток особистості починається в ранньому дитинстві. Щоб доросла людина стала духовно багатою, треба звернути особливу увагу на естетичне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Б.Т. Лихачов вважає, що період дошкільного та молодшого шкільного дитинства є чи не найвирішальнішим з погляду естетичного виховання та формування морально-естетичного ставлення до життя. Автор наголошує, що саме в цьому віці здійснюється найінтенсивніше формування ставлень до світу, які поступово перетворюються на властивості особистості [33].

Сутнісні морально-естетичні якості особистості закладаються в ранньому періоді дитинства і зберігаються в більш-менш незмінному вигляді на все життя. Звісно, плін життя щось змінює і вносить свої корективи. Але саме в дошкільному та молодшому шкільному віці естетичне виховання є основою всієї подальшої виховної роботи. Естетичне сприйняття дійсності має свої особливості. Основним для нього є чуттєва форма речей – їхній колір, форма, звук. Тому його розвиток потребує великої сенсорної культури. Краса сприймається дитиною як єдність форми та змісту. Форма виражається в сукупності звуків, фарб, ліній [33]. Заняття як організаційна форма навчання дають можливість планомірно і систематично впливати на формування художнього смаку та зацікавленого ставлення дитини до матеріалу і самого навчального процесу. Причому йдеться не тільки про музику, малювання, поезію, а й про заняття з розвитку мовлення, ознайомлення з суспільними явищами, природою, з розвитку просторових уявлень тощо. Цей вплив досягається використанням матеріалу, самим ходом процесу навчання і його обладнанням.

1.2. Специфіка естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку

Найбільш посилений естетичний розвиток особистості відбувається в молодшому шкільному віці. Для цієї вікової групи учнів характерні певні етапи естетичного розвитку, пов'язані з фізіологічними та індивідуально-психологічними особливостями, а також зі специфікою взаємодії провідної та естетичної діяльності.

Межі молодшого шкільного віку, що збігаються з періодом навчання в початковій школі, встановлюються нині до 9-10 років. У цей період відбувається подальший фізичний і психофізіологічний розвиток дитини, що забезпечує можливість систематичного навчання в школі [36]. Працюючи над проблемами естетичного виховання молодших школярів, треба враховувати їхні вікові та психологічні особливості:

Однією з головних особливостей молодшого шкільного віку є початок навчальної діяльності школяра. Навчальна діяльність розвивається поступово, через досвід входження в неї, як і всі попередні діяльності.

Навчальна діяльність являє собою діяльність, спрямовану на самого учня. Дитина, яка вступила до школи, посідає нове місце в системі відносин людей: у неї з'являються постійні обов'язки, пов'язані з навчальною діяльністю. Батьки, вчитель, і сторонні люди спілкуються з дитиною як з людиною, яка взяла на себе зобов'язання вчитися. Головною людиною в школі для дитини є вчитель. Через нього молодші школярі пізнають світ, норми суспільної поведінки.

Погляди вчителя, його смаки, уподобання стають їхніми власними.

З педагогічного досвіду відомо, що суспільно значуща мета, засоби досягнення її за невмілої постановки перед учнями залишають їх байдужими, і навпаки, приклад послідовної роботи вчителя, його щира зацікавленість та ентузіазм сприяють активізації навчальної діяльності [37].

У молодшому шкільному віці з'являються психолого-соціальні новоутворення. У школярів продовжує формуватися прагнення мати свою точку зору, також з'являються судження про власну соціальну значущість – самооцінка. Число чинників, що впливають на самооцінку, помітно розширюється. Виникає механізм корекції свого мислення з боку логіки, теоретичного знання. У учнів молодших класів розвиваються елементи соціальних почуттів, формуються навички суспільної поведінки (колективізм, відповідальність за вчинки, товариство, взаємодопомога тощо).

Виникають колективні зв'язки, формується громадська думка. Молодший шкільний вік надає великі можливості для формування естетичної культури особистості. «Педагогічна суть процесу формування естетичних ідеалів у дітей з урахуванням їхніх вікових особливостей полягає в тому, щоб від початку, з раннього дитинства, формувати стійкі змістовні ідеальні уявлення про суспільство, про людину, про стосунки між людьми, роблячи це в різноманітній, мінливій на кожному етапі новій та захопливій формі», – зазначає у своїй праці Сердюк А. [50].

Наступна особливість – неможливість довго займатися монотонною діяльністю. Як стверджують психологи, діти 6-7-річного віку не можуть утримувати свою увагу на одному якомусь предметі понад 7-10 хвилин. Далі діти починають відволікатися, перемикають свою увагу на інші предмети, тому необхідна часта зміна видів діяльності під час занять.

Зміна методів навчання під час уроків, коли увага учнів сконцентрована на засобі естетичного виховання, дає змогу молодшим школярам висловити свою думку, припущення про зміст і характер образу об'єкта, не одноманітно, не монотонно [25]. Формується думка про приналежність художньої пам'ятки, образу, речі до прекрасного в самосвідомості, що постають як частина естетичної культури. Це і є перші кроки на шляху формування естетичної культури учнів. Розвиток естетичного виховання має супроводжуватися емоційною, живою атмосферою на уроці.

Ігрові прийоми допомагають не погасити емоційне життя дитини, викликати багатий спектр асоціацій, що допомагає перейнятися ідеєю твору, зрозуміти образ.

Особливість схильність до гри. В умовах ігрових стосунків дитина добровільно вправляється, засвоює знання та нормативну поведінку. У грі розвиваються почуття співпраці та суперництва, набувають особистісного сенсу такі поняття, як справедливість і несправедливість, упередження, рівність, лідерство, підпорядкування, відданість, зрада.

Гра є засобом початкового навчання, основною діяльністю дітей. У грі діти відображають навколишнє життя і пізнають ті чи інші доступні їхньому сприйняттю і розумінню факти і явища [72]. Гра має великий вплив на естетичний розвиток дитини. У дитини, яка грає, – справжні почуття, у грі дитина набуває багато знань, поглиблює, уточнює свої уявлення. У грі розвивається мислення, уява, мовлення. Чудово висловив значення гри Ярощук Л.: «Гра для дітей – шлях пізнання світу, в якому вони живуть і який вони покликані змінити" [72] (Додаток В).

Важко переоцінити роль гри в естетичному вихованні молодшого школяра, у формуванні його художнього смаку, у розвитку його творчих здібностей. Гра, ігрова діяльність молодшого школяра створюють особливе емоційне поле, в якому дитина, природно, без примусу і повчання, з доброї волі прагне до самовираження, самопізнання, самостійності. Гра створює умови для створення власного світу, пробуджує в молодшому школяреві творче ставлення до життя, реалізує його уявлення про красу світу. В іграх найяскравіше проявляється гармонія рухів, обстановка, і ритуали ігор допускають залучення засобів мистецтва.

Спостереження педагогів показали широкі дидактичні можливості гри в естетичному вихованні молодших школярів. Сьогодні все більше створюється ігор, що сприяють розвитку естетичної спрямованості особистості дитини, виявленню фактичного рівня навченості з різних предметів.

Здатність учнів емоційно відгукуватися на прекрасне, любити і цінувати його під час гри роблять життя молодшого школяра більш змістовним, яскравим і багатим. Воно чинить великий вплив на формування людської особистості і, насамперед, її морального обличчя. Поведінка, що ґрунтується на розумінні краси етичних норм і правил, є більш міцною та стійкою [54].

Недостатня чіткість естетичного ставлення у зв'язку з невеликим досвідом. Життєвий досвід дитини на різних стадіях її розвитку обмежений, тому молодші школярі не скоро навчаються вирізняти із загальної маси естетичні явища. Завдання педагога – виховати в учня здатність насолоджуватися життям, розвинути естетичні потреби та інтереси.

Естетична освіта важлива для подальшого повноцінного розвитку особистості школяра. Вона покликана розвивати художні смаки, облагороджує людину. Естетичне виховання веде до гармонійного, всебічного розвитку особистості, до формування здібностей сприймати, правильно оцінювати і творити прекрасне в житті та в мистецтві. Дуже складно домогтися змін у системі уявлень школяра про погане і добре, про прекрасне і потворне. Тому естетичне виховання є виховання смаку, мотивів і понять, якими він керується в естетичних цінностях [23].

Наступна особливість естетичного виховання в молодшому шкільному віці пов'язана зі змінами, що відбуваються у сфері пізнавальних процесів школяра. Формування естетичних ідеалів у дітей, як частини їхнього світогляду, складний і тривалий процес. Під час виховання життєві відносини, ідеали зазнають змін [32].

Для молодшого шкільного віку основною формою знайомства з естетичним ідеалом є дитяча література, мультиплікаційні фільми та кіно, репродукції. Книжкові чи мультиплікаційні герої, люди або тварини, або фантастичні істоти, наділені людськими якостями, є носіями дружби і зради, милосердя і жорстокості, добра і зла, справедливості і брехливості.

Молодший школяр стає прихильником добра, підтримує героїв, які борються за справедливість проти зла. Це і є формування ідеалу, як частини світогляду в тій формі, яка дає змогу школярам легко і вільно входити у світ суспільних ідеалів. Перші ідеальні уявлення дитини не повинні засвоюватися на вербально – образному рівні вираження. Треба постійно, всіма засобами спонукати тих, хто навчається, до того, щоб вони у своїй поведінці та діяльності привчалися слідувати улюбленим героям, проявляли доброту, справедливість, і здатність виражати ідеал у своїй творчості: у віршах, співі та малюнках [21].

З молодшого шкільного віку відбуваються зміни в мотиваційній сфері. Мотиви ставлення дітей до мистецтва, краси дійсності усвідомлюються і диференціюються. І.Д.Бех зазначає у своїй роботі, що до пізнавального стимулу в цьому віці додається новий, усвідомлений мотив. Це проявляється в тому, що «...одні хлопці ставляться до мистецтва і дійсності саме естетично. Вони отримують задоволення від читання книжок, слухання музики, малювання, перегляду фільму. Вони ще не знають, що це і є естетичне ставлення. Але в них сформувалося естетичне ставлення до мистецтва і життя.

Тяга до духовного спілкування з мистецтвом поступово перетворюється для них на потребу. Інші діти спілкуються з мистецтвом поза власне естетичним ставленням. Вони підходять до твору раціоналістично: отримавши рекомендацію прочитати книжку або подивитися фільм, вони читають і дивляться їх без глибокого осягнення суті, лише для того, щоб мати про нього загальне уявлення» [1]. Знання педагогом справжніх мотивів ставлення дітей до мистецтва допомагає зосередити увагу на формуванні справді естетичного ставлення.

Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитині особливі емоційно-психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, мислення, пам'ять. У ранньому дитинстві діти живуть безпосереднім, глибоко емоційним життям. Сильні емоційні переживання надовго зберігаються в пам'яті, нерідко перетворюються на мотиви і стимули

поведінки, полегшують процес вироблення переконань, навичок і звичок поведінки. У молодшому шкільному віці дитина переживає свою унікальність, вона усвідомлює себе особистістю, прагне до досконалості.

Таким чином, молодший шкільний вік – це особливий вік для естетичного виховання, де головну роль у житті школяра відіграє вчитель. Користуючись цим, умілі педагоги здатні не тільки заснувати міцний фундамент естетично розвиненої особистості, а й за допомогою естетичного виховання закласти справжній світогляд людини, адже саме в цьому віці формується ставлення дитини до світу і відбувається розвиток сутнісних естетичних якостей майбутньої особистості. уявлень школяра про погане і добре, про прекрасне і потворне. Тому естетичне виховання є виховання смаку, мотивів і понять, якими він керується в естетичних цінностях [50].

1.3. Роль естетичного виховання молодших школярів у позакласній роботі

Формування естетичної культури – це процес цілеспрямованого розвитку здатності особистості до повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві та дійсності. Він передбачає вироблення системи мистецьких уявлень, поглядів і переконань, забезпечує задоволення від того, що є справді естетично цінним. Одночасно з цим у школярів виховується прагнення й уміння вносити елементи прекрасного в усі сторони буття, боротися проти потворного, потворного, низинного, а також готовність до посильного виявлення себе в мистецтві.

Естетичне виховання школярів починається з молодших класів у процесі вивчення мови, доступних літературних творів, а також на уроках музики, образотворчого мистецтва, природознавства. Основний напрямок цієї роботи полягає в практичному ознайомленні учнів з різними видами мистецтва, привчанні їх до естетичного сприйняття і найпростіших естетичних суджень.

Для виховання художнього сприйняття в молодших школярів істотне значення має використання прийому порівняння під час вивчення літературних творів, прослуховування музики та розглядання картин і спонукання їх до оцінки цих творів, висловлення власного ставлення до їхніх достоїнств і недоліків. Постановка найпростіших запитань, спрямованих на з'ясування того, що дітям подобається в тому чи іншому творі, яка картина чи мелодія краща, загострює їхнє сприйняття і спонукає до оціночних суджень.

У вихованні естетичних сприйнятів молодших школярів необхідно широко використовувати заучування віршів, пісень, демонстрацію репродукцій картин.

Для ознайомлення учнів з красою рідної природи доцільним буде проведення екскурсії, спостереження за сезонними змінами навколишнього ландшафту, створення гербарії з місцевих рослин, виставки картин. Усе це свідчить, що естетичне виховання учнів має посідати чільне місце в комплексі навчальних і позакласних занять у початкових класах.

Найпростіші естетичні уявлення і судження формуються в початкових класах. Однак основна робота в цьому напрямі здійснюється з учнями, що володіють для цього необхідними здібностями до глибшого розуміння мистецтва.

Останніми роками в шкільній практиці з метою розвитку естетичних суджень і поглиблення естетичних поглядів широко використовується написання творів, усне і письмове рецензування творів літератури, музики, театральних постановок, кінофільмів і художніх виставок.

У зв'язку з важливістю естетичного виховання і розвитку в учнів художніх уявлень, понять і суджень велике значення має робота з осмислення ними того зв'язку, який існує між різними видами мистецтва у відображенні життєвих явищ. Ось чому на заняттях з літературного читання необхідно використовувати твори музики та образотворчого мистецтва.

Виключно гострою проблемою, яку слабо вирішують у шкільній практиці, є формування в учнів повноцінних художніх смаків, уміння

відрізнати справжні високохудожні твори від примітивного ремісництва, від художніх виробів. Це особливо стосується музики та образотворчого мистецтва, коли учні часто захоплюються какофонією і бездумним модернізмом і недооцінюють класики, а іноді й форм вітчизняного мистецтва.

Труднощі школи тут посилюються тим, що засоби масової інформації, занадто широко популяризують західну музику і кінофільми на шкоду вітчизняному мистецтву. Подолати ці труднощі можна тільки одним шляхом – широким використанням класичної літератури, найкращих зразків сучасної музики та художньої творчості.

Будучи за своєю природою істотою творчою, людина має схильність до художньо-творчої діяльності. З раннього віку діти пробують свої сили в галузі співу, малювання, мистецтва слова. Розвивати й удосконалювати ці схильності та здібності – одне із завдань естетичного виховання.

Важливим засобом організації різноманітної художньо-творчої діяльності учнів є різні форми позакласної роботи: гуртки та студії з літератури, образотворчого мистецтва, колективи художньої самодіяльності. У процесі цієї роботи школярі долучаються до творчості та роблять перші кроки в літературі, музиці та образотворчому мистецтві.

Під час вивчення творів мистецтва найважливіше значення має розкриття їхньої цивільної та моральної спрямованості та використання їх з метою морального формування учнів. Для цього необхідно виробляти в учнів розуміння того, що справжній витвір мистецтва завжди стверджує правду життя, пафос творчого творення прекрасного, стимулює прагнення людей до прогресу, до здійснення ідеалів добра, свободи і справедливості. Любов до батьківщини, боротьба з усіма спотвореннями в житті суспільства, розвиток духовної краси людини-творця – такою є ідейна спрямованість творів кращої художньої класики.

Одночасно і в органічній єдності з розвитком естетичних потреб, понять і смаків необхідно звертати серйозну увагу на естетику поведінки учнів. Ця робота проводиться як у системі урочних занять, так і в позаурочний

час. На уроках відпрацьовується культура дотримання тиші та порядку, дбайливе ставлення до книжок і зошитів, шкільних меблів і навчального обладнання, доброзичливе ставлення і ввічливість між учнями. Усе це становить важливу сферу естетики їхньої повсякденної поведінки.

Залучаючи школярів до трудової діяльності, необхідно дбати про розумну її організацію, розкривати її плідний вплив на фізичні сили і моральні почуття людини. Учні за завданням учителя зробили прибирання і навели чистоту на шкільному подвір'ї, упорядкували посадки декоративних кущів. «Дивіться, як затишно і гарно стало біля нашої школи!» – каже вчитель, і учні милуються справою своїх рук, переживаючи радість і наснагу від зробленого. Школярі виростили квіти, які горять яскравими барвами до глибокої осені під вікнами школи. Їхнім рукам створена і доглянута навчально-дослідна шкільна ділянка, на яку можна задивитися. Треба допомогти хлопцям побачити красу своїх зусиль, що, як правило, надихає їх до подальшого поліпшення своєї праці.

Не менше значення для виховання естетики поведінки мають бесіди з учнями про моральний етикет, про культуру мовлення, про зовнішній вигляд людини та манеру її вчинків, ознайомлення їх із сучасною модою в одязі, взутті та зачісці. Особливо важливо застерігати учнів від перебільшення і спотворення моди.

Людина за своєю натурою – художник. Вона всюди, так чи інакше, прагне вносити у своє життя красу. Ця думка видається нам надзвичайно важливою. Естетичне начало закладено в самій людській праці, у діяльності людини, спрямованій на перетворення навколишнього життя і самої себе.

Важливо пробудити у школярів прагнення утверджувати красу в школі, вдома, усюди, де вони проводять час, займаються справою або відпочивають. Дітей слід якомога ширше залучати до того, щоб вони створювали естетичну обстановку в школі, у класі, вдома. Надзвичайно великий інтерес у цьому плані становить досвід А.С.Макаренка. У керованих ним навчально-виховних установах очевидці відзначали масу квітів, блискучий блиском паркет,

дзеркала, білосніжні скатертини в їдальнях, ідеальну чистоту в приміщеннях [33].

Природа – нічим не замінне джерело прекрасного. Вона дає багатючий матеріал для розвитку естетичного почуття, спостережливості, уяви.

Природа, не будучи носієм суспільної моралі, водночас навчає дитину моральної поведінки, завдяки гармонії, красі, вічному оновленню, суворій закономірності, пропорціям, розмаїттю форм, ліній, фарб, звуків.

Під час екскурсій і прогулянок у дітей загострюється естетичне бачення її краси, розвиваються відтворювальна уява та образне мислення.

Педагогам слід частіше звертатися до творів письменників, композиторів, художників, які оспівують красу природи. Вихованню естетичного ставлення до природи активно сприяють бесіди та конференції за творами художньої літератури.

Естетичний розвиток особистості засобами мистецтва в педагогіці прийнято називати художнім вихованням. Звертаючись безпосередньо до творів мистецтва, воно вимагає розвитку в людині вміння правильно сприймати явища краси.

Великий внесок у розроблення змісту і методики естетичного виховання учнів у позакласній роботі зробили Н.К.Крупська, А.В.Луначарський, С.Т.Шацький і В.А.Сухомлинський. С.Т.Шацький і В.А.Сухомлинський показали і на досвіді довели, що позакласна робота дає змогу пов'язати естетичну просвіту з художньою творчістю учнів. При цьому школярі отримують можливість проявити свою індивідуальність, виразити себе і утвердитися в колективі, збагатити свій життєвий і естетичний досвід.

Позакласна з естетичного виховання стає ефективною, якщо вона вписується в цілісний навчально-виховний процес.

У системі естетичного виховання учнів у позаурочний час можна виокремити три взаємопов'язані ланки:

- естетична просвіта;
- розвиток естетичних почуттів;

- збагачення досвіду художньої діяльності

Естетична просвіта учнів на уроках з низки причин має обмежений характер, зате в позакласній роботі для неї відкриваються великі можливості. Це – бесіди, виховні години, екскурсії, зустрічі за круглим столом та інші.

Неоціненне значення для естетичного виховання мають виховні години з мистецтва. Вони несуть у собі, як правило, два види впливу: на інтелект і на почуття школярів. У методичному відношенні важливо, щоб прослуховування музики, показ творів мистецтва, і є. безпосереднє звернення до почуттів учнів, не домінували над роздумами про мистецтво. Найціннішою для учнів формою пізнання основ естетики є читання книжок з мистецтва.

Пріоритетним напрямком у навчально-виховному процесі є увага до особистості учня, розвиток здібностей, самостійної та творчої діяльності, індивідуальності та талантів. Розвитку творчого потенціалу учнів найбільше сприяє органічне поєднання навчальної та позаурочної роботи. В умовах сьогодення стрімко змінюється життя, крім класної кімнати, їх звичайна життєдіяльність потребує нових соціальних вражень і досвіду, нового позанавчального життя, нових можливостей для самовираження, психологічного комфорту, що сприяє гармонійному розвитку. Величезну роль у вирішенні цих завдань повинна відігравати позакласна робота. Як невід’ємна ланка в ланцюжку процесів безперервної освіти, вона пропонує дітям широкий спектр нетрадиційних можливостей для покращення свого психічного здоров’я, самовираження та полегшення щоденних стресів формального шкільного життя.

Підвищується роль і значення позакласної роботи в загальному розвитку особистості, яка не лише сприяє духовно-моральному вихованню, задоволенню різноманітних інтересів, а й стимулює розвиток творчих задатків та особистості, залучення дитини до загальнолюдської гуманітарної культури. Сумісна робота у формі гуртків, студій, клубів за інтересами, «майстерень і фабрик» тощо, як правило, за змістом ширша за шкільну програму трудового навчання і може включати ті види декоративно-

ужиткової праці, які школа не охоплює. у програмі творчість. Внесок позакласної роботи в загальний розвиток особистості неоціненний через її величезний виховний, розвивальний і виховний потенціал. Виховна функція позакласної роботи полягає переважно в тому, щоб у замаскованій формі поглибити базові знання, а мимоволі стимулювати формування пізнавальних потреб учнів.

Пошук істини в явищах навколишньої дійсності веде дитину до постійного самовдосконалення і прагнення якнайшвидшої прояви своїх здібностей і навичок крізь призму різних видів діяльності – самореалізаційна робота в правильно керованому позакласному заняттях – всі резерви душі дитини, її захоплення і таланти виявляються на повну. Безперечно, що позакласна робота суттєво змінює статус учнів, розвиває посидючість, допитливість, забезпечує засвоєння нових знань, формує практичні вміння та навички, розширює та поглиблює світогляд учнів. Навчальна функція художньо-трудова діяльність передбачає засвоєння школярами комплексних знань з різних галузей науки та сфер життя: історії, мистецтвознавства, культури, економіки, техніки та ремесел тощо, практичних умінь і навичок, необхідних для систематичної трудової діяльності: вимірювання, креслення тощо.

Дисциплінарно-перетворювальна діяльність загалом і художньо-трудова діяльність зокрема, в якій учні виявляють активність, є передумовою власного фізичного, інтелектуального, соціального та духовного розвитку особистості, особливо в процесі творчості споживання тощо, деоб'єктивації – об'єктивація. При цьому діяльність споживання (деоб'єктивація) значно обмежує умови розвитку, у творчості (об'єктивація) вони практично необмежені.

Як основний вид людської діяльності ступінь впливу праці на виховання значною мірою залежить від змісту і характеру відносин (спрямованості, форми, ступеня, виду відносин). Наприклад, залежно від характеру відносин, що складаються в суспільно корисній праці (спрямованої

на турботу про людей або суто егоїстичної: досягнення власних інтересів аморальними засобами), цей сильний фактор виховання і розвитку, якщо в своєму організаційному процесі негативне ставлення до товариша по роботі, виконуваної роботи може бути джерелом негативних впливів на особистість – у яких розвиваються негативні якості та риси характеру. Отже, діяльність є платформою, основою для розгортання певних відносин, передумовою та умовою їх виникнення. Основною функцією стосунків є освіта. Тому А.Макаренко підкреслює, що справжнім об'єктом педагогічної праці є ті стосунки, змінюючи систему відносин людини з суспільством, колективом та іншими, ми тим самим змінюємо і саму особистість [33].

Реалізуючи власний підхід щодо відносин у педагогіці, А.Макаренко писав: «З усім складним світом навколишньої дійсності дитина входить у незліченні стосунки, кожен з яких неминуче розвивається, переплітається з іншими стосунками, ускладнюється фізичним і моральним зростанням самої дитини. Увесь цей «хаос» не піддається нібито жодному обліку, проте він створює кожного моменту певні зміни в особистості дитини... Спрямувати цей розвиток і керувати ним – завдання вихователя» [33].

Широко відоме і загальновизнане положення К.Ушинського про позитивний вплив трудової діяльності на фізичний, розумовий і моральний розвиток особистості, її виховуючий характер: «... людина народжена для праці; праця становить її земне щастя; праця оберіг її людської моральності і праця ж повинна бути вихователем людини». К. Ушинський стверджував, що трудова діяльність є сильним і найзручнішим засобом, який набагато корисніший для фізичного виховання, ніж гімнастика, а для морального виховання – вище морального виховання, яке швидко набридає дітям, фізична праця будує любов і звичка до постійної праці у дітей, що робить нічого не нудним і неможливим.

Трудові звички – це саме той ґрунт, на якому можуть успішно проявитися всі найкращі якості людини. Саме в процесі активної художньо-трудової творчості створюються найсприятливіші умови для нормального

росту і розвитку організму дитини, загартування організму, формування сили, рухів, гігієнічних умінь і навичок.

У своїй роботі «Праця в її психічному і виховному значенні» видатний педагог К.Ушинський показав, що виховна роль і розвиваюча функція трудової діяльності зумовлена її соціальним значенням. Діяльність по перемиканню тем непроста, це не розвага і не гра. Спонукаючи людину до важкої роботи, що вимагає великої фізичної сили, можна лише тоді, коли вона усвідомлює необхідність досягнення поставленої мети. Ця життєдіяльність є гострою потребою людини, без якої людина стає незадоволеною життям, стає байдужою, нудьгує, зникає сенс життя, бо тільки «праця – вільна праця особистості – це життя» [66].

На думку К. Ушинського, творча праця збагачує розум, освіжає розум і приносить хвилини насолоди, тому що існує психологічний закон, згідно з яким задоволення має бути врівноважене трудовою діяльністю. Функція виховання полягає в тому, щоб підготувати людину до праці і виробити в неї звичку працювати. Тому важливою функцією художньої трудової діяльності є забезпечення фізичного розвитку особистості, адже активна трудова діяльність – це перш за все спорт [66].

Спонукаючи людину до важкої роботи, що вимагає великої фізичної сили, можна лише тоді, коли вона усвідомлює необхідність досягнення поставленої мети. Ця життєдіяльність є гострою потребою людини, без якої людина стає незадоволеною життям, стає байдужою, нудьгує, зникає сенс життя, бо тільки «праця – вільна праця особистості – це життя». На думку К.Ушинського, творча праця збагачує розум, освіжає розум і приносить хвилини насолоди, тому що існує психологічний закон, згідно з яким задоволення має бути врівноважене трудовою діяльністю. Функція виховання полягає в тому, щоб підготувати людину до праці і виробити в неї звичку працювати. Тому важливою функцією художньої трудової діяльності є забезпечення фізичного розвитку особистості, адже активна трудова діяльність – це перш за все спорт [66].

Медицина вважає, що фізичні вправи є однією з головних умов нормального росту і розвитку дітей, вони здатні не тільки зміцнювати фізичні сили, але й зміцнювати волю і дух людини, усувати втому, підвищувати опірність організму хворобам. Лікарі неодноразово підкреслювали, що фізичні вправи самі по собі є життєво важливими, оскільки, тренуючи м'язи, вони не тільки споживають енергію, але й накопичують енергію, що дає можливість тренувати тіло, мозок та інтелект. У цій предметно-перетворювальній діяльності органічно поєднуються розумова і фізична праця.

А.Макаренко стверджує, що суспільно корисна праця, яка не супроводжується напругою, соціальними та колективними турботами, є низьким фактором. У колективі під керівництвом А. Макаренка трудова діяльність будується на принципі розумного поєднання розумової та фізичної праці, з метою формування в учнів не тільки трудових, а і трансформувати власну особистість у цьому виді діяльності, невпинно вдосконалюючи. Залучення школярів до активної праці та художньої творчості створює величезні можливості для забезпечення інтелектуального, інтелектуального, емоційного, емоційно-вольового розвитку особистості [66].

Психічний розвиток, як зазначали вчені, – це формування та вдосконалення психічних функцій і властивостей особистості на різних етапах життя. У психології сім'ї психологічний розвиток вважається результатом активної діяльності дитини, результатом її взаємодії з соціальними умовами існування під домінуючим впливом виховання і навчання. Завдяки організації позакласної художньо-трудової діяльності в учнів розвиваються й ускладнюються психічні процеси – сприймання, пам'ять, увага, уява тощо, виявляються такі психологічні види діяльності, як аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення, формуються воля і характер, формуються характер, усвідомлення, усвідомлення. і т. д.

Велика різноманітність усвідомлених видів роботи, що входять до змісту гурткових занять, дає їжу для роздумів, розвиває уяву,

спостережливість, розширює кругозір, знайомить з важливими елементами професійної діяльності, впливає на стабільність праці та формування професійних інтересів, і майбутнє.

Чуттєве пізнання відіграє важливу роль у формуванні всіх без винятку трудових навичок. При цьому учнівські роботи та художня творчість використовуються як засіб навчання, об'єкт застосування знань, еталон потреби в знаннях. За допомогою дорослих діти мають змогу здобувати знання та формувати вміння, навички, та звички поведінки в практичній діяльності. Перевірити та оцінити їх на практиці. Тому активна участь школярів у таких заходах сприяє розвитку особистості в інтелектуальній, мотиваційній та емоційній сферах. Для розумового розвитку учнів у процесі художньої творчості велике значення має формування в учнів усвідомлення трудової діяльності. Ефективність виконання домашнього завдання залежить від сформованості в учнів аналітичних здібностей, реалізаторських здібностей, індуктивних здібностей, самостійності, стійкості та індивідуалізованих прийомів роботи та іншої психологічної діяльності.

Аналізуючи творчі завдання, учні визначають технічні операції, необхідні для їх виконання, добирають матеріали та інструменти, визначають послідовність дій, порівнюють і виявляють спільні та відмінні способи виконання однотипних трудових завдань, узагальнюють способи виконання трудових завдань. На основі цієї мисленнєвої діяльності розвивається інтелектуальне поле особистості. Крім того, у процесі виконання трудових дій учні мають виконувати певні обчислення, отримувати інформацію про предмети праці та способи праці (матеріали та інструменти), вчитися використовувати знання з інших дисциплін (тобто встановлювати міжпредметні зв'язки); збагачуються слова і терміни, що в свою чергу позитивно впливає на інтелектуальний розвиток особистості.

Тому трудова діяльність тісно пов'язана з інтелектуальним розвитком особистості. Майстерність – це не що інше, як «втілення допитливості, винахідливості та творчої уяви». Дуже важливо, щоб у дитинстві кожна

дитина «своїми руками виконувала свої плани», стверджував В.Сухомлинський. Художньо-трудова творчість співвідноситься з чуттєвою сферою особистого життя. Дитина здатна проявляти трудову активність у праці, яка приносить їй задоволення і насолоду. «Чим глибша радість від праці, чим більше діти цінують свою честь, тим ясніше вони бачать себе в роботі – свої старання, своє ім'я». Емоційний розвиток особистості відбувається і в творчому процесі мистецтва, воно не тільки підвищується. емоційне хвилювання, а й через усвідомлення мети, визначення способу і характеру трудової поведінки [61].

Художньо-трудова творчість людини, її діяльність, яка носить перетворювальний характер, впливає на соціальний і духовний розвиток школярів, оскільки саме в такій діяльності діти набувають соціального, морального і трудового досвіду. Вони безпосередньо стикаються з реальними реаліями, практичними завданнями, конкретними життєвими ситуаціями, пов'язаними з подоланням труднощів, що вимагають свідомих зусиль, самостійного рішення, злагоджених дій. Для дитини її практична діяльність відображається в її роботі та виробках, створених своїми руками. Перші сильні враження, знання, соціальний досвід і навички морального спілкування діти набувають у практичній діяльності.

Основною характеристикою художньо-трудової діяльності є те, що вона в кінцевому підсумку дає об'єктивні результати, матеріальні продукти, за допомогою яких працівник опосередковано спілкується з іншими, що визначає зміст і форму його ставлення до інших. Важливою ознакою цього матеріального результату є його соціальна значимість, користь людям і суспільству. Тому їхня цінність полягає насамперед у суспільно значущих результатах, які є основою формування у дітей творчого ставлення до праці як цінності життя. Важливим ефектом таких дисциплінарних перетворень для школярів є також те, що вони прискорюють соціальне дорослішання особистості. Практика довела, що діти, які рано беруть участь у праці та художній творчості, мають виражену самостійність, почуття

відповідальності та розсудливість. Велику роль художньо-трудої діяльності в духовному розвитку особистості вважають процесом і результатом формування вищих ідеалів, Формування та розвиток загальнолюдських цінностей: доброти, доброзичливості, чесності, справедливості, розвиток таких духовних якостей, як відкритість, краса, чистота, віра, надія, любов, терпіння, щастя, простота, доброта, мудрість, святість. Праця та художня творчість впливають на формування національно-культурних цінностей молодших школярів.

Зокрема, І. Бех зазначає: «Тільки добровільно приймаючи рішення, роблячи моральний вибір, дитина порівнює певні варіанти поведінки, вчиться позбавлятися егоцентричного погляду та ставити себе на місце інших». Таким чином, позакласна художньо-трудова робота є сприятливим підґрунтям для самовизначення та формування життєдіяльності учнів різного віку, адже на заняттях у формі гуртків, клубів за інтересами, «майстерень і фабрик» тощо діють можливості включати ті роботи декоративно-прикладного характеру, де учні мають можливість самостійно обирати творчі проекти відповідно до своїх психофізіологічних та психологічних можливостей [1].

У процесі позакласної роботи виховуються і формуються гуманістичні цінності, а такі важливі якості особистості, як почуття відповідальності, стають рушійною силою діяльності та обмежувальною ланкою при виборі. Учні несуть відповідальність не лише за власні вчинки, а й за власні дії та думки. Позакласна робота дає можливість вільного морального вибору.

Висновки до першого розділу

У цьому розділі розглянуто теоретичні аспекти проблеми естетичного виховання молодших школярів на уроках навколишнього світу. Аналіз літератури за темою дослідження дав змогу зробити такі висновки.

Естетичне виховання – одна з найважливіших і найнеобхідніших сторін виховання, оскільки воно звернене до душі людини, її почуттів, емоцій. Під естетичним вихованням розуміють цілеспрямоване формування в людині її естетичного ставлення до дійсності. Уся система естетичного виховання в школі націлена на загальний розвиток дитини.

У теорії та методиці навчання навколишнього світу під естетичним вихованням учнів розуміють формування системи знань і навичок, що відносяться до всіх мистецтв, усіх форм прояву прекрасного в навколишньому середовищі та набутих як у процесі навчання, так і в позаурочній діяльності.

Культура естетична – спеціалізована частина культури суспільства, що характеризує стан суспільства з погляду його здатності забезпечувати розвиток мистецтва та естетичних відносин.

Основу культури особистості становить її ставлення до загальнолюдських цінностей: до природи, до життя, до суспільства, до праці. Працюючи над проблемами естетичного виховання молодших школярів, треба враховувати їхні вікові та психологічні особливості.

Засоби навчання в педагогіці – це предмети, дії, явища у природі й у суспільстві, у мисленні людини, це весь реальний світ як обставина для особистості, що формується, у всіх її проявах загалом і зокрема, які входять до її оточення реально і мислимо спочатку в абстрактному поданні педагога, а потім у педагогічному процесі, співвіднесені ним із педагогічною метою. У керованій педагогами різноманітній естетичній діяльності молодших школярів застосовується комплекс художньо-естетичних засобів: природа, праця, спілкування, мистецтво, зокрема, література, живопис, музика, гра.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕСТЕТИЧНЕГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

2.1. Вивчення рівня сформованості естетичної вихованості молодших школярів у позакласній роботі

Програма духовно-морального розвитку і виховання учнів на ступені початкової освіти передбачає виховання ціннісного ставлення до прекрасного, формування уявлень про естетичні ідеали і цінності (естетичне виховання).

Естетична вихованість людини ґрунтується на органічній єдності розвинених природних сил, здібностей сприйняття, емоційного переживання, уяви, мислення художнього-естетичної освіченості. Естетична вихованість молодшого школяра передбачає наявність у нього естетичних ідеалів, ясного уявлення про досконалість краси в мистецтві та в дійсності.

В даний час в початковій школі уроки образотворчого мистецтва і музичного мистецтва займають 10% загальної кількості годин, а уроки літературного читання 20 %, на заняттях з інших предметів естетичний компонент присутній не на кожному уроці. За цей час необхідно розвинути у дитини естетичний смак, сформувані естетичні поняття, познайомити з різними видами мистецтва, залучити в діяльність, спрямовану на формування естетичного досвіду, розвинути емоційну чуйність вміння аналізувати.

Таким чином, проблема формування естетичної культури молодших школярів характеризується наступними протиріччями:

- між необхідністю забезпечення гармонійності інтелектуальної, емоційної і вольової сфер розвитку особистості і існуючої на практиці недооцінкою значення емоційного розвитку за рахунок надмірної раціоналізації навчання;
- між закладеними в навчальних програмах виховними можливостями і відсутністю детально опрацьованих механізмів їх реалізація.

Для формування естетичної культури молодших школярів необхідно розглядати всі сторони шкільного життя: навчальну і позакласну. В результаті навчання необхідно створювати умови для того, щоб діти отримали естетичні знання, орієнтувалися в моральних і естетичних цінностях, вводили їх в свій внутрішній світ, відчували потребу перетворювати навколишній простір за «законами краси» на всіх навчальних предметах початкової школи.

Емоційно-виразний виклад матеріалу вчителем, фотографії, гербарії, електронні ресурси, екскурсії на природу і т. д., спонукання учнів до чуттєвих суджень і відповідей на питання при перевірці знань також мають важливе значення для формування естетичної культури.

Навчання освітніх галузей початкової школі набуло ряду нетрадиційних функцій, однією з яких є естетична функція. Почуття прекрасного можна і необхідно розвивати не тільки на уроках початкової школи, але і в позакласній роботі.

Для реалізації навчання та естетичного виховання в позакласній роботі необхідно провести:

I. Діагностику рівня сформованості естетичної вихованості молодших школярів.

II. Аналіз результатів.

Первинна діагностика естетичного виховання включає в себе діагностику дітей молодшого шкільного віку на предмет естетичної вихованості, анкетування батьків.

Розглядаючи естетичне виховання, слід зазначити, що виховання-це процес і виміряти його рівень практично неможливо. В якості результату естетичного виховання можна оцінити естетичну вихованість дітей, яка є якісним показником результативності естетичного виховання.

Діагностика рівня естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку проводилася Чернівецькому ліцеї №12 «Ювілейний». В дослідженні взяли участь діти 1-4 класів в кількості 124 особи.

Методичний інструментарій констатувального експерименту охоплював такі методи як: спостереження, експеримент, опитування, тестування.

Для визначення рівня естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку оцінювали наступні компоненти, виділені Ю. С. Любимової:

- когнітивний (естетичні знання, поняття, потреби, судження, перевага);
- емоційно-спонукальний (естетичні переживання, емоції та почуття, відчуття; естетичне сприйняття (емпатія); емоційна виразність);
- діяльнісний (практичні вміння та навички естетичної діяльності творчі здібності).

Таблиця 2.1

Компоненти естетичної вихованості особистості

Компоненти естетичної вихованості особистості		
<i>Когнітивний</i>	<i>Емоційно-спонукальний</i>	<i>Діяльнісний (креативний)</i>
-запас чуттєвих естетичних вражень і уявлень про прекрасне; - наявність основ знань про естетично значущі предмети і явища, їх якість; - естетико-ціннісна спрямованість дитини (естетичні потреби, інтерес); - любов і інтерес до мистецтва, прагнення до отримання знань про мистецтво, до естетичного сприйняття його творів; - повага та інтерес до культури народу, народного мистецтва, традиціям, звичаям, фольклору, прагнення до їх творчого освоєння і збереження; - вміння висловити своє ставлення до твору	- емоційно-естетична чуйність (відгук на естетичні прояви дійсності і мистецтва), почуття прекрасного; - інтерес до світового мистецтва та культури інших народів; - розуміння особливостей виразних засобів різних видів мистецтв; - здатність до аргументованого естетичного судження, оцінці творів мистецтва і явищ дійсності; - потреба в естетичному перетворенні навколишнього середовища; - прагнення до гармонії внутрішньої і зовнішньої краси, естетизації життєдіяльності.	- здатність до естетико-предметної діяльності по внесенню краси в життя, відносини між людьми; - наявність умінь і навичок естетико-предметної творчої діяльності; - здібності до окремих видів мистецтва; - вміння використовувати засоби художньої виразності мистецтва; - здатність до творчого самовираження (образна виразність, змістовність і оригінальність продуктів творчої діяльності); - творча активність, відповідна здібностям дітей; - готовністю до створення принципово нових ідей, що відхиляються від

мистецтва з посильним застосування художніх термінів; - естетичні погляди, ідеал (в стадії становлення).		традиційних або прийнятих схем мислення; - прояв естетичних ціннісних орієнтацій у творчій діяльності та поведінці; - творчі здібності.
---	--	---

Для інтерпретації результатів діагностики використані наступні критерії та показники сформованості компонентів естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку, виділені Ю. С. Любимової (таблиці 2.2. і 2.3):

- наявність естетичних знань (загальний критерій): естетичні знання, інтерес до пізнання творів мистецтва; здатність судити про прекрасне в житті і мистецтві, розуміти образну мову мистецтва; розвиненість оціночних суджень; вміння відстоювати свої погляди, переконання, естетичні ідеали (посильно віковим можливостям);
- прояв емоційного ставлення (загальний критерій): емоційна чуйність при сприйнятті творів мистецтва і в процесі естетичної діяльності; вираження за допомогою мови своїх почуттів, відчуттів і переживань; розуміння емоційної виразності мистецтва, розвиток емоційності (особистий критерій);
- застосування практичних умінь і навичок (загальний критерій): змістовність, естетична виразність, техніка виконання продуктів дитячої творчості, прагнення до індивідуальної самореалізації в процесі естетичної діяльності (творчі здібності) (особистий критерій).

Таблиця 2.2

**Критерії та показники сформованості естетичної вихованості дітей
молодшого шкільного віку (Любимова Ю. С.)**

Критерії естетичної вихованості	Показники сформованості естетичної вихованості
Наявність естетичних знань	Обсяг естетичних знань; здатність судити про прекрасне в житті і мистецтві, розуміти образну мову мистецтва.
Здатність до естетичного прийняття	Адекватність сприйняття об'єкта; цілісність; глибина сприйняття; гармонія інтелектуального і емоційного
Здатність до Емоційної чуйності (естетичні переживання і почуття)	Прояв мимовільної емоційної реакції при сприйнятті естетичного в житті, мистецтві (радість, захват, розчулення, обурення, почуття потрясіння); характер емоційної реакції (тривалість, стійкість, інтенсивність, глибина, щирість, стриманість, виразність); адекватність емоційних реакцій змістом художнього твору, характеру явищ природи і суспільного життя; вміння відчувати настрій людей, співпереживати; здатність оцінювати свій емоційний стан, співвідносити свої переживання з навколишнім оточенням, з нормами поведінки, управляти своїм емоційним станом; зовнішня культура прояву естетичних емоцій і почуттів (міміка, пантоміміка, вербальна реакція)
Прояв естетичного смаку	Здатність до оцінки естетичних явищ дійсності і творів мистецтва; здатність обґрунтування своєї оцінки; прояв естетичного смаку в поведінці, зовнішньому вигляді, естетико-предметної діяльності
Ціннісно-художня орієнтація	Ступінь стійкості захоплень і естетичних інтересів; сформованість системи естетичних уподобань стосовно цього віку
Наявність естетичних інтересів і потреб	Пізнавальна спрямованість на естетичні предмети і явища дійсності; широта інтересів в області мистецтва; прояв позитивного ставлення до

	оволодіння естетико-предметною діяльністю; зв'язок естетичного переживання з потребою в дії (прагнення брати участь у творчій діяльності, розширювати естетичний кругозір).
Здатність до естетико-предметної творчої діяльності	Прояви творчих здібностей в естетичній діяльності (швидкість орієнтування, винахідливість, кмітливість, самостійність, оригінальність, ініціативність, вміння спланувати роботу)

Таблиця 2.3

Рівні компонентів естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку (Любимова Ю. С.)

Критерій рівень	Когнітивний	Емоційно-спонукальний	Діяльнісний
Низький	Має поверхневі уявлення про роль і функції образотворчого мистецтва, фрагментарні знання про його твори. Не вміє дати естетичну оцінку твору (висловлюється про предмети мистецтва тільки словами «красивий», «некрасивий»). Не проявляє прагнення отримати нові знання про предмети мистецтва.	Низький інтерес до мистецтва байдужість до художньої образності та іншим засобами образного вираження дійсності; розглядає предмети мистецтва без інтересу. Не розуміє специфіки засобів художньої виразності мистецтва. Перевага сфері образотворчого мистецтва ще не сформувалася.	Способи естетичної діяльності нечисленні, не усвідомлені, не вміє самостійно придумати сюжет. Не володіє засобами художньої виразності образотворчого мистецтва. Продукт творчої діяльності характеризується спотворенням форми, пропорцій і конструкції, відсутністю колірної гармонії, недотриманням законів стилізації, симетрії і ритмічної послідовності в зображенні, низькою якістю техніки виконання.

<p>Середній</p>	<p>Має достатньо повні знання про роль і функції образотворчого мистецтва. Інтерес до занять з художньої діяльності носить епізодичний і випадковий характер.</p>	<p>При первинному сприйнятті предмета мистецтва висловлює емоції захоплення, радості. Характерно дещо обмежене розуміння специфіки виразних засобів мистецтва. Висловлює своє ставлення до твору, задає питання.</p> <p>Не вміє пов'язати сюжет зображення з функціональним призначенням. Характеризується частковим вмінням використовувати виразні засоби мистецтва. Продукти творчої діяльності містять досить вірне конструктивне зображення предметів, однак є деякі неточності в передачі. При розгляданні предмета мистецтва висловлює емоції захоплення, радості, однак достатньо швидко втрачає до них інтерес, відволікається. Переважає або словесно-логічний аналіз твору при слабкій емоційній чуйності, або яскраво виражене емоційне сприйняття твору, яке поєднується з недостатнім рівнем аналітичного підходу. Пасивне сприйняття в пізнанні навколишнього світу.</p>	<p>Не вміє пов'язати сюжет зображення з функціональним призначенням. Характеризується частковим вмінням використовувати виразні засоби мистецтва. Продукти творчої діяльності містять досить вірне конструктивне зображення предметів, однак є деякі неточності в передачі. При розгляданні предмета мистецтва висловлює емоції захоплення, радості, однак достатньо швидко втрачає до них інтерес, відволікається. Переважає або словесно-логічний аналіз твору при слабкій емоційній чуйності, або яскраво виражене емоційне сприйняття твору, яке поєднується з недостатнім рівнем аналітичного підходу. Пасивне сприйняття в пізнанні навколишнього світу. Спостерігається часткове порушення симетрії. Допускає окремі</p>
------------------------	---	---	---

			помилки композиції. У процесі художньої діяльності швидко стомлюється. Часто не доводить розпочату роботу до кінця.	В
Високий	Має повні знання про роль мистецтва в естетизації предметно-просторового середовища, про твори образотворчого мистецтва, художні матеріали і техніки. Виявляє інтерес до творів мистецтва, уважно їх розглядає. Має виражені переваги, інтереси, схильності в області образотворчого мистецтва. Вміє обґрунтувати своє естетичне ставлення до твору з застосуванням художніх (естетичних) термінів.	Проявляє емоційну чуйність, висловлює естетичні почуття при сприйнятті прекрасного в дійсності і мистецтві. Розуміє специфіку художнього відображення дійсності в різних видах образотворчого мистецтва: художнього образу, системі колірних тонів, їх поєднання, формоутворення (колір, лінія, світлотінь;), композиційне рішення предметів. В естетичному сприйнятті гармонійно поєднує інтелектуальне і емоційне. Здатний розуміти і захоплюватися естетичними і прикладними функціями твору мистецтва.	Продукти художньо-творчій діяльності відрізняються образною виразністю, змістовністю і фольклорною основою сюжет, оригінальний художньому задуму. У творчій діяльності активно застосовує прийоми, традиційні для образотворчого мистецтва. Побудова зображуваних предметів правильна: пропорції і конструкція предметів виконуються без спотворень, передається пластика форми, дотримується колорит колірного рішення. Продукти творчої діяльності характеризуються високою якістю техніки виконання.	

В констатувальному експерименті використовувалася діагностична методика по виявленню основних мотивів, що визначають інтерес до естетичних предметів, об'єктів і явищ, переваг і потреб молодшого школяра.

Дана методика допомогла виявити вихідний рівень когнітивного компонента естетичної вихованості респондентів.

Дані, отримані в результаті проведення даної методики представлені на рис.2.1.

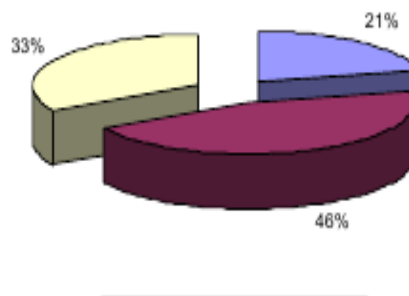


Рис. 2.1 Рівень когнітивного компоненту естетичної вихованості молодших школярів

Аналіз анкети показав, як видно з рисунка 2.1, в учнів молодшого шкільного віку переважає середній рівень когнітивного компонента естетичної вихованості, він визначився у 46 % опитуваних. Це свідчить про те, що діти відвідують різні заклади культури, і в більшості своїй вважають, що це необхідно для естетичного виховання кожної людини, але все ж перевагу віддають розважальній спрямованості. Інтерес до занять естетичної діяльності, об'єктів і явищ носить епізодичний і випадковий характер, так само у них спостерігається обмеженість в знаннях безпосередньо про саме мистецтво.

Низький рівень розвитку когнітивного компонента естетичної вихованості визначився у 33 % респондентів, це свідчить, що прагнення до прекрасного у дітей практично відсутнє, естетичні уявлення і поняття ще не сформовані, інтерес до різних видів мистецтв у цих дітей не проявляється, вони не проявляють прагнення отримати нові знання про мистецтво.

І тільки у 21 % опитуваних визначився високий рівень розвитку когнітивного компонента естетичної вихованості, це свідчить про те, що діти

володіють позитивним ставленням до естетичної діяльності, достатнім обсягом естетичних знань, вражень, досвіду, для них характерна наявність різнобічних естетичних інтересів, індивідуальних переваг.

Для діагностики рівня сформованості емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості використовувалася діагностична методика-художньо-експресивний тест Т.А. Баришевої, орієнтована на молодший шкільний вік, котрий має свої показники естетичної вихованості: визначення рівня розвитку емоційних уявлень, які виражаються в емпатії, емоційної виразності інтерпретацій живописної картини і емоційності.

Дані, отримані в результаті проведення даної методики представлені в таблиці 2.3 і рис.2.2.

Таблиця 2.3

Рівень естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку за даними експресивного тексту, з виявлення естетичного сприйняття (емпатії) (на прикладі одного класу)

Ім'я	Рівень розвитку емоційних уявлень (в балах)		
	високий	середній	низький
Аліса Ю.		2	
Вероніка М.	3		
Кіріл Н.		2	
Софія С.			1
Марк Ш.			1
Андрій Ш.			1
Максим В.		2	
Аріна Ю.			1
Каріна К.		2	
Рома В.			1
Сергій Т.		2	

Надія Ш.			1
Ірина А.			1
Алія Т.			1
Василь К.	3		
Святик К.		2	
Марія Ш.	3		
Софія П.	3		
Данило С.		2	
Максим С.	3		
Христина Б.			1

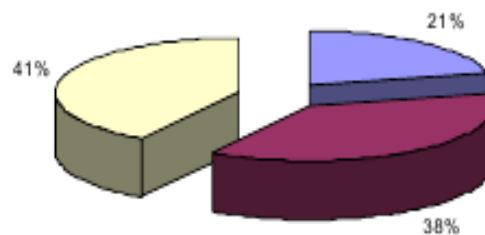


Рис. 2.2 Рівень емоційно-спонукального компоненту естетичної вихованості молодших школярів

Аналіз тестування показав, як видно з рисунка 2.2, в учнів переважає низький рівень емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості, він визначився у 41 % опитуваних. Опис картин для цих дітей виявився достатньо складним процесом, адже учні без кінця плуталися у визначенні настроїв дітей зображених на портретах, деякі взагалі нічого не могли розповісти, емоційні характеристики були односкладові, скупі і невизначені.

38% респондентів мають середній рівень емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості. При первинному сприйнятті репродукцій висловлювали емоції захоплення, описували своє ставлення до портрета, так само визначили думки зображених дітей на картинах, вловили їх емоційний

настрій, але в той же час їх висловлювання про портрети були невпевнені, неповні, нерозгорнуті.

У 21 % опитуваних учнів визначився високий рівень емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості. Школярі в точності вловили емоційний настрій, представлений на картинах, невимушено і детально описували характер цих дітей, домислюючи подальші їх дії, висловлюючи оригінальні думки про почуття дітей, що виражалося в цікавому фантазуванні, при цьому проявляли емоційну чуйність, висловлюючи естетичні почуття, що свідчить про наявність інтересу до творів мистецтва, вираженої переваги і здібностей в області образотворче мистецтва.

Для визначення рівня сформованості діяльнісного компонента естетичної вихованості, використовувався такий метод як спостереження за визначенням рівня розвитку творчих здібностей учнів, яке фіксувалося в стандартизованому бланку спостережень (таблиця 2.4). Задля визначення рівня розвитку творчих здібностей використовувалася адаптована методика Н.В. Шайдурової, яка розробила критерії та показники рівня творчих здібностей.

Таблиця 2.4

КАРТА СПОСТЕРЕЖЕНЬ
для визначення рівня розвитку творчих здібностей учнів
за адаптованої методики Н. В. Шайдурової

III	
Показник	Ступінь вираженості рівня розвитку, (в балах)
1. Вміння правильно передавати просторове положення предмета і його частин	
2. Розробленість змісту зображення	
3. Емоційність створеного образу, предмета, явища	
4. Самостійність і оригінальність задуму	
5. Уміння відобразити в малюнку сюжет відповідно до плану	
6. Рівень розвитку уяви	

Для визначення рівня розвитку творчих здібностей учнів, було запропоновано зробити малюнок на тему "Казковий птах" з подальшою розповіддю дитини за цим малюнком.

Дані, отримані в результаті проведення даної методики представлені в на рис.2.3.

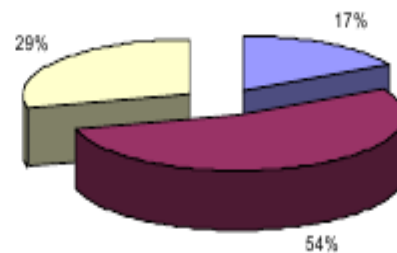


Рис. 2.3 Рівень діяльнісного компоненту естетичної вихованості молодших школярів

Аналіз моніторингу проведеного педагогами в позакласній роботі показав, як видно з рисунка 2.3, в учнів переважає середній рівень сформованості діяльнісного компонента естетичної вихованості, він визначився у 54 % опитуваних, що свідчить про те, що діти проявляють інтерес, бажання включитися в творчу діяльність, досить усвідомлено сприймають завдання, працюють переважно самостійно, але не можуть завершити виконання завдань. Дітям потрібна допомога педагога, а також додаткове пояснення по темі, але при цьому діти допитливі і висувають ідеї, але особливої творчості та інтересу до запропонованої діяльності не проявляють. В процесі естетичної діяльності вони швидко втомлюються, часто не доводять розпочату роботу до кінця.

У 29 % респондентів визначився низький рівень сформованості діяльнісного компонента естетичної вихованості, що виражалось в неумінні дітьми вільно висловлювати свої фантазії, вони вагалися з виконанням творчого завдання. Діти пасивні, насилу включаються в творчу роботу, очікують причинного тиску з боку вчителя. У творчих роботах цих учнів немає

індивідуальності, оригінальності, самостійності, так як дитина не проявляє ініціативи і спроб до нетрадиційних способів вирішення.

І тільки 17 % опитуваних учнів показали високий рівень сформованості діяльнісного компонента естетичної вихованості. Учні проявляли ініціативність і самостійність прийнятих рішень, у них вироблена звичка до вільного самовираження, так само виявляється спостережливість, кмітливість, уява, висока швидкість мислення, що дозволяє їм створювати щось своє, нове, оригінальне, несхоже ні на що інше.

Провівши ряд методик дослідно-пошукової роботи можна виділити загальний рівень (середній показник) естетичної вихованості в досліджуваній групі учнів, дані представлені в таблиці 2.5 і рис.2.4.

Таблиця 2.5

Загальний рівень естетичної вихованості учнів

Рівні	Критерії			Загальний рівень
	Когнітивний	Емоційно-спонукальний	Діяльнісний	
Високий	21%	21%	17%	20%
Середній	46%	38%	54%	46%
Низький	33%	41%	29%	34%

Таким чином, щоб отримати загальний результат рівня (середній показник) естетичної вихованості, підсумовуються результати високого рівня за трьома критеріями, потім діляться на 3. Аналогічно підраховуються результати середнього і низького рівня.

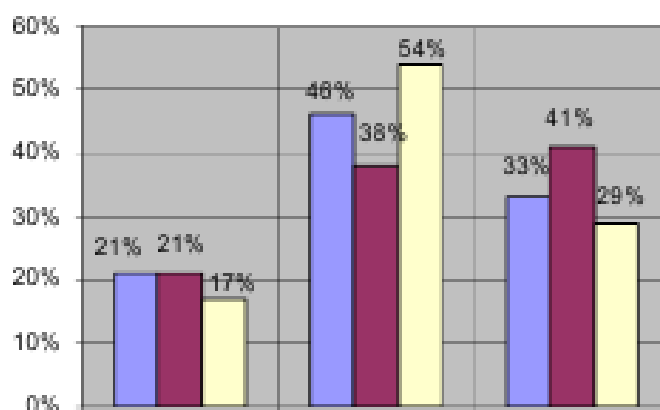


Рис. 2.4 Рівень сформованості естетичної вихованості молодших школярів

Як видно з рисунка 2.4, високий рівень переважає в учнів щодо сформованості когнітивного і емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості молодших школярів. Середній рівень переважає в учнів щодо сформованості діяльнісного компонента естетичної вихованості молодших школярів. Низький рівень переважає в учнів щодо сформованості емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості молодших школярів.

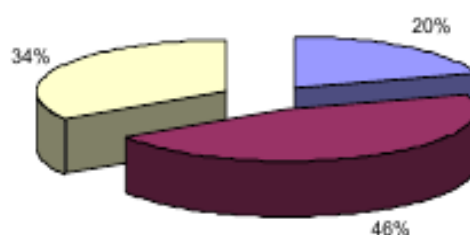


Рис. 2.5 Загальний рівень естетичної вихованості за результатами діагностик

Загальний рівень (середній показник) естетичної вихованості учнів, як видно з таблиці 2.5 і рисунків 2.4 і 2.5: 20 % респондентів мають високий рівень естетичної вихованості, вони володіють більш повними знаннями про роль мистецтва в навколишньому світі, розуміють специфіку художнього

відображення дійсності в різних видах мистецтва: художнього образу, система колірних тонів, їх поєднань, формоутворення (колір, лінія, світлотінь), композиційного рішення предметів. В естетичному сприйнятті гармонійно поєднують інтелектуальне та емоційне, вміють обґрунтувати своє естетичне відношення. Творчі роботи дітей відрізняються образною виразністю, змістовністю, оригінальністю художнього задуму. У творчій діяльності активно застосовують прийоми, традиційні для образотворчого мистецтва. Побудова зображуваних предметів правильна: пропорції і конструкція предметів виконуються без спотворень, передається пластика форми, дотримується колорит колірної рішення.

46 % опитуваних продемонстрували середній рівень вихованості, вони володіють досить повними знаннями про роль і функції мистецтва, але дещо недостатньо розуміють специфіку виразних засобів мистецтва. При первинному сприйнятті предмета мистецтва висловлюють емоції захоплення, радості, однак досить швидко втрачають до них інтерес, легко відволікаються. Інтерес до занять естетичної діяльності носить епізодичний і випадковий характер. В процесі художньої діяльності швидко втомлюються не доводячи розпочату роботу до кінця. Творчі роботи містять достатньо вірне конструктивне зображення предметів, проте є деякі неточності в передачі кольору, форми, пластики. Спостерігається часткове порушення симетрії. Допускаються окремі помилки в композиції.

34 % респондентів мають низький рівень вихованості, вони мають поверхневі уявлення про роль і функції мистецтва, фрагментарні знання про його твори. Не розуміють специфіки засобів художньої виразності (порівняння, уособлення). Естетичну оцінку твору дати не можуть (висловлюються про предмети мистецтва тільки словами «красиве», «негарне»). Переважає низький інтерес до мистецтва. Переваги в області образотворчого мистецтва ще не утворилися. Способи естетичної діяльності нечисленні, не усвідомлені, учні не вміють самостійно придумати сюжет. Школярі цієї групи не володіють засобами художньої виразності

образотворчого мистецтва. Творчі роботи характеризуються спотворенням форми, пропорцій і конструкції, відсутністю колірної гармонії, недотриманням законів стилізації, симетрії і ритмічної послідовності в зображенні, низькою якістю техніки виконання.

Для більш комплексного дослідження проблеми естетичного виховання молодших школярів, було використано анкетне опитування батьків учнів з метою виявити уявлення батьків з проблеми естетичного виховання, і визначення значення естетичного виховання у всебічному розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Батькам учнів в кількості 44 особи, було необхідно відповісти на п'ять питань (Додаток). Пропонувалися варіанти відповідей, з яких батьки повинні були вибрати відповідну відповідь або вписати потрібний варіант.

Результати анкетування батьків показали, що уявлення батьків з проблеми естетичного виховання молодших школярів не мають високих показників: 46 % опитаних батьків регулярно відвідують зі своїми дітьми виставки, дитячі театри, концерти та інші естетично розвиваючі місця; 50 % респондентів давно не відвідували естетично розвиваючі місця, і 4 % опитуваних ніколи не водили свою дитину в подібні місця.

Мистецтво люблять 71 % опитаних батьків, 25 % батьків – не люблять, і 4 % опитуваних – не цікавиться подібним.

42 % батьків вважають формування творчих здібностей дітей, однією з важливих умов повноцінного естетичного виховання молодших школярів, 50 % батьків-вважають позакласні заняття необхідними дітям для загального розвитку, і 8 % батьків відводять незначну роль позакласним заняттям для естетичного виховання їхніх дітей.

Взяти участь у позакласних заходах з естетичної діяльності, готові 58 % батьків, інші не вважають це необхідним.

88 % опитаних батьків висловили побажання дізнатися більше нового і пізнавального по естетичній діяльності, і позначали питання, що їх цікавлять.

Таким чином, результати анкетування батьків показали, що більшість батьків розуміють величезне значення естетичного виховання в загальній системі виховання дітей молодшого шкільного віку, і вони всіляко намагаються розвивати їх, подавати приклад. Проте, є і такі, які перекладають відповідальність за естетичного виховання учнів на вчителів, так як у самих не вистачає на це часу або просто їхнє цікавлять подібні заняття, забуваючи про те, що результат естетичного виховання молодших школярів залежить від єдності дій педагогів і батьків.

Узагальнюючи все вище викладене можна зробити висновок, що за підсумками аналізу діагностики дітей молодшого шкільного віку, анкетування батьків ми побачили існуючі проблеми в організації позакласної роботи щодо естетичного виховання молодших школярів, впливу форм і методів позакласної роботи на естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку.

Отримані результати свідчать про те, що форми і методи позакласної роботи не в повній мірі відповідають умовам для здійснення естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, хоча організація освітнього процесу побудована з урахуванням інтеграції освітніх галузей.

Отримані дані свідчать про те, що у молодших школярів у недостатній мірі для їх віку сформовані такі показники естетичної вихованості як естетичний кругозір, естетичне сприйняття, естетичне почуття, естетична оцінка, естетичний смак, естетичні потреби, естетичні погляди і переконання і необхідна систематична цілеспрямована робота педагогів позакласної діяльності на підвищення рівня естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Виникає необхідність у створенні додаткових умов навчально-виховного процесу спрямованих на поліпшення показників компонентів естетичної вихованості дітей, створення умов для формування чуттєво-емоційної сфери, естетичного досвіду, і розвитку образного мислення, уяви, творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

2.2. Методика організації позакласної роботи з естетичного виховання учнів молодшого шкільного віку

На підставі даних, отриманих в результаті аналізу рівня сформованості естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, було виявлено, що існують певні проблеми:

- у дітей недостатній рівень розвитку образних уявлень про явища дійсності, які гуртуються на своїх емоційно чуттєвих спонуваннях, а не на знанні;
- недостатньо ведеться робота з дітьми по ознайомленню з творами портретного жанру, внаслідок чого слабо сформовано вміння відчувати, розуміти і оцінювати красу в естетичних судженнях;
- застосовуються в освітньому процесі в основному пасивні методи навчання, наприклад спостереження;
- використовують переважно тільки один вид методичного матеріалу (друковані наочні посібники, невеликий набір предметів народних промислів);
- недостатньо в класі методичного матеріалу про мистецтво, його види, представники, художні твори.

Діагностика показала, що у 34 % опитуваних естетичне виховання має низький (недостатній) рівень; у 46 % респондентів виявлено середній (базовий) рівень естетичного виховання; у 20 % опитуваних виявлено високий (підвищений) рівень естетичного виховання.

Для вирішення виявлених проблем був упорядкований комплекс заходів, спрямований на створення додаткових умов щодо підвищенню рівня таких компонентів естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, як когнітивний, емоційно-спонукальний і діяльнісний.

Мета комплексу заходів: вдосконалення роботи щодо підвищення рівня когнітивного, емоційно-спонукального і діяльнісного компонента естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- підвищити рівень сформованого естетичного кругозору;
- розвинути естетичні інтереси, потреби, уподобання (естетичний смак);
- систематизувати і розширити знання про естетичні цінності, емоційної виразності мистецтва;
- розвинути естетичне сприйняття (емпатію), естетичні уявлення (почуття, відчуття, переживання);
- сформувати естетичні погляди, переконання, оцінки;
- сформувати навички та вміння естетичної діяльності, творчих здібностей.

Комплекс заходів з молодшими школярами, що вміщував три блоки заходів був спрямований на:

- підвищення рівня когнітивного компонента естетичної вихованості;
- підвищення рівня емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості;
- підвищення рівня діяльнісного компонента естетичної вихованості;

Додаткова діяльність спрямовувалася на:

- підвищення рівня знань батьків з проблем естетичного виховання дітей.

Учасники комплексу заходів: діти молодшого шкільного віку; вчителі: педагог-організатор; соціальні партнери: батьки (законні представники) учнів.

Також при упорядкуванні комплексу заходів враховувалися наявні ресурси:

- реалізовані в установі освіти основні освітні програми;
- фінансові та архітектурно-просторові умови (планування, кількість приміщень, їх площа, конструктивні особливості).

Упорядкований комплекс заходів передбачає кілька видів діяльності: бесіди про образотворче мистецтво і виконання практичної роботи, спрямованої на більш міцне засвоєння матеріалу, відвідування виставок в музеях і майстернях художників, участь в конкурсах різного рівня, планування

та проведення внутрішньошкільних виставок, колективні роботи з оформлення школи до різних заходів і свят. Особливістю розробленого комплексу заходів була участь у спільних заходах педагогів, батьків і дітей, які можуть бути спрямовані на загальне залучення до світу прекрасного.

Вважаємо, що формування роботи з дітьми на основі запропонованих технологій актуальна та інноваційна для організації позакласної роботи. Даний комплекс включає в себе підбір форм і методів проведення уроків і вправ, які створюють умови для формування таких показників естетичної вихованості як естетичний кругозір, естетичні потреби, уподобання, естетичні цінності, емоційна виразність мистецтва, естетичного сприйняття (емпатії), естетичних уявлень, естетичних поглядів, суджень і оцінки.

Реалізація упорядкованого комплексу заходів передбачає взаємодію і співпрацю з батьками учнів і педагогів при організації позакласної роботи.

Формуючи навчально-виховний процес з позакласної роботи, спрямований на естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку, дотримувалися наступні принципи:

- врахування інтересів дітей молодшого шкільного віку;
- діяльність без примусу «за бажанням, вибором»;
- тематика (проблема) з близького оточення і адекватна віку;
- надання самостійності та підтримка дитячої ініціативи;
- спільне з дорослими поетапне досягнення мети.

Очікувані результати у дітей:

- підвищення індивідуального рівня естетичної вихованості;
- розширення естетичного кругозору;
- збагачення знань про естетичні цінності;
- формування позитивного ставлення до базових цінностей суспільства,
- освоєння мови художньої виразності, мови декоративно-прикладного мистецтва;
- формування прагнення до спілкування з мистецтвом;

- розвиток естетичних інтересів, потреб, уподобань (естетичного ідеалу і смаку);
- розвиток естетичного сприйняття (емпатії), естетичних уявлень (почуття, відчуття, переживання);
- формування естетичних поглядів, переконань, оцінок і суджень;
- освоєння дітьми основних правил зображення, оволодіння матеріалами та інструментами образотворчої діяльності.

Комплекс заходів відповідно до виявлених проблем був спрямований на створення умов щодо підвищення рівня таких компонентів естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, як когнітивний, емоційно-спонукальний і діяльнісний.

Комплекс заходів, реалізований в рамках проведеного дослідження, представлений в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Комплекс заходів з естетичного виховання дітей
молодшого шкільного віку**

Заходи	Мета	Форма (метод)	Очікуваний результат
<i>І блок-підвищення рівня когнітивного компонента естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку</i>			
Відкрита класна година «В світі мистецтва»	Закласти основу образотворчої грамоти; розвиток пізнавальний інтерес	Бесіда, з використанням: - ілюстрацій з творами художників; - реквізит: предмети побуту і інтер'єру; - презентація.	збагачення естетичного кругозору, знань; знайомство з професією художника, різними жанрами живопису в образотворчому мистецтві; розвиток художнього смаку, уваги, мови, пам'яті, мислення; формування та розвиток ініціативності, допитливості.
Урок – подорож	Розширити культурний кругозір	Культурно-пізнавальна	збагачення естетичного

«Козацькі скарби»	дітей, виховати любов і повагу до естетичної діяльності, праці.	екскурсія в Краєзнавчий музей	досвіду; збагачення словникового запасу; формування почуття любові до своєї малої батьківщини на основі залучення до рідної природи, культури та традицій; підвищення мотивації.
«Краса навколо Нас», «Мій край», малюнки на тему «Моє місто»	Виховання у дітей любові до рідного краю, його природи, жителям і традицій.	Гра-подорож (по станціях) З використанням наступних методів: бесіда, проблемне питання, використання презентації, творче завдання.	збагачення естетичного досвіду, кругозору; формування почуття любові до своєї малої батьківщини на основі залучення до рідної природи, культури та традицій; розвиток мислення дітей, здатність аргументувати свої висловлювання; розвиток творчої уяви і прагнення вивчати своє рідне місто.
<i>II блок-підвищення рівня емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку</i>			
Зустрічі з творчими особистостями міста «В світі знаних людей і почесних професій»	Виховання моральних цінностей молодших школярів, через спілкування з творчими людьми	діалогова форма масовий майстер-клас з декоративно-прикладного мистецтва	Формування етичних цінностей (відповідальність, задоволення, насолода, добро і зло, краса і т. д.) молодших школярів, через спілкування з творчими людьми
«Я зараз художник»	Створення радісного настрою	Внутрішньошкільне свято	Формування позитивної емоційно-мотиваційної сфери

Відкрита класна година «Портретне мистецтво це ... краса»	Навчити сприймати і емоційно відгукуватися на твори портретного жанру, викликати інтерес до творів мистецтва і радість від спілкування з ними. Поступово вчити виділяти виразні засоби (колір, композицію, форму) створення образу людини в мистецтві. Формувати вміння аналізувати образ, висловлювати свої почуття в мові. Розвивати дітей через їх художню творчість.	Бесіда-діалог, з використанням: ілюстрацій з творами художників портретного жанру в єдності з музикою і поетичним словом; презентація.	-збагачення чуттєво-естетичного досвіду дітей; -розвиток естетичного сприйняття; -розуміння емоційної виразності засобів; -формування естетичних уявлень
III блок-підвищення рівня діяльнісного компонента естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку			
Зима-зима! «Новорічна листівка»	Навчити робити новорічну листівку, розвинути і удосконалювати дрібну моторику рук, окомір дітей	Урок у формі майстер-класу	-розвиток сенсорної сфери; -розвиток образного логічного мислення; -розвиток просторових уявлень; -розвиток естетичних і творчих здібностей; -розвиток пам'яті, уваги, уваги.
Виконання творчих робіт по темі «Мами дуже важливі»	Підвищити статус жінки, пропаганда декоративно-прикладної творчості; збереження традицій і духовних цінностей	Конкурс – виставка творчих робіт молодших школярів	-формування технологічних навичок; -розвиток творчого мислення, фантазії і уваги; -виховання почуття любові і поваги до самої рідної людини-мами
Додатково: робота з педагогами та батьками учнів			
«Педагогічна умова підвищення результативності естетичного виховання дітей	Узагальнити і систематизувавши знання педагогів щодо інтеграції у сфері естетичного	Семінар – практикум для педагогів	Підвищення рівня педагогічної компетентності педагогів по естетичному

через інтеграцію різних видів діяльності»	виховання		виховання дітей
«Виховання естетичної звички молодшого школяра»	Підвищити компетентність батьків з питання естетичного виховання дітей	Консультація	Всебічне інформаційне забезпечення батьків в питаннях естетичного виховання дітей

I блок націлений на підвищення рівня когнітивного компонента естетичної вихованості. Для досягнення мети застосовувалися наступні форми і методи роботи:

- відкрита класна година «У світі мистецтва» бесіда, пояснення, розповідь, переконання і навіювання;
- урок-подорож «Козацькі скарби» пізнавальна екскурсія в Краєзнавчий музей);
- гра-подорож (бесіда, пошукові питання, творчі завдання: оформлення малюнків по темі «Моє місто»;
- оформлення методичного куточка «Світ мистецтва».

II блок присвячений підвищенню рівня емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості. Для досягнення мети застосовували наступні форми і методи роботи:

- зустріч з творчими людьми міста «В світі знаменитих людей і почесних професій » діалогова форма бесіди колективного заходу;
- внутрішкільне свято «Я тепер художник»;
- віртуальна екскурсія в музеї, проведення та оформлення конкурсу дитячих малюнків;
- проведення та оформлення виставки дитячих творчих робіт «Краса осені» в техніці монотипія (спільне оформлення виставки: педагоги і діти);
- відкрита класна година «Портретне мистецтво ... це» (бесіда, діалог).

III блок спрямований на підвищення рівня діяльнісного компонента естетичної вихованості. Для досягнення мети застосовувалися наступні форми і методи роботи:

- урок у формі майстер-класу «Новорічна листівка»;
- огляд-конкурс з оформлення аудиторій школи до новорічного свята «Новорічний настрій» спільна діяльність дітей, педагогів, батьків);
- проведення та оформлення конкурс-виставки дитячих творчих робіт «Мама дуже важлива» (спільне оформлення виставки: педагоги і діти).

Паралельно варто організувати форми просвітницької та методичної роботи з педагогами:

- співпраця з іншими установами, що реалізують основні професійні освітні програми в області образотворчого мистецтва;
- проведення відповідних лекцій, консультацій, семінарів, круглих столів, педагогічних порад з даної проблеми;
- участь у конференціях, майстер-класах, конкурсах педагогічного майстерності і т. д.;
- придбання необхідної науково-методичної літератури.

Формами просвітницької та методичної роботи з батьками можуть бути:

- лекції, бесіди, консультацій, семінари, батьківські збори;
- залучення педагогів, батьків до спільної роботи з підвищення рівня естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Часткова апробація комплексу заходів проходила в період з квітня 2022 по листопад 2022 р.

Щодо вдосконалення роботи спрямованої на підвищення рівня когнітивного, емоційно-спонукального і діяльнісного компонентів естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку проведено:

- відкриті класні години «У світі мистецтва» і «Портретне мистецтво це ... краса» бесіда, бесіда-діалог, з використанням: ілюстрацій з творами художників; презентації);
- культурно-пізнавальна екскурсія в Краєзнавчий музей;
- гра-подорож «Мій край» по станціях);
- внутрішньошкільне свято «Я тепер художник», спільна участь дітей (1-4 класи), педагогів, батьків);
- оформлення виставок творчих робіт дітей у класі «Краса осені» і «Мама дуже важливі» спільне оформлення: педагоги і діти);
- урок у формі майстер-класу «Новорічна листівка».

У роботі з педагогами та батьками проведено:

- семінар-практикум «Педагогічні умови підвищення результативності естетичного виховання дітей через інтеграцію різних видів діяльності»;
- консультація для батьків «Виховання естетичних звичок молодших школярів».

В якості планованих результатів реалізації комплексу заходів, заявлено збагачення естетичного кругозору, естетичних знань, що сприяють підвищенню рівня естетичної вихованості дітей; розвиток естетичних інтересів, потреб, уподобань, естетичного сприйняття і уявлень; розширення знань про естетичні цінності, емоційно виразні засоби мистецтва, а також збільшення частки дітей, що мають високий і середній рівень естетичного виховання.

Після часткової реалізації комплексу заходів, з метою перевірки успішності проведеної роботи по вдосконаленню роботи спрямованої на підвищення рівня когнітивного, емоційно-спонукального і діяльнісного компонента естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку, була проведена повторна діагностика молодших школярів.

У діагностиці був використаний інструментарій, який застосовувався на етапі первинної діагностики.

Першим використовувалася діагностична методика анкетування. Основна мета анкетування: вивчити сформовані на даний момент естетичні знання, поняття, уподобання, потреби молодших школярів (когнітивний компонент естетичної вихованості).

За результатами анкетування, низький рівень когнітивного компонента естетичної вихованості виявлено у 17 % опитуваних; середній рівень когнітивного компонента естетичної вихованості виявлено у 54 % респондентів; високий рівень когнітивного компонента естетичної вихованості виявлено у 29 % учнів.

Узагальнюючи результати, можна зробити висновок, що сталася позитивна динаміка в сформованості рівня когнітивного компонента естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку: кількість дітей з низьким рівнем когнітивного компонента естетичної вихованості зменшилася на 16 %; кількість дітей із середнім і високим рівнем когнітивного компонента естетичної вихованості збільшилося на 8 %. Інакше кажучи, в результаті збагачення естетичного кругозору, естетичних знань, діти молодшого шкільного віку стали проявляти більше інтересу до естетичних предметів, об'єктів і явищ (окремих предметів навколишнього світу, до природи, предметів творчої діяльності), у них відбувається розвиток естетичних потреб (гармонії, порядку, краси) і переваг. Отримані результати можна побачити в гістограмі на рисунку 2.6.

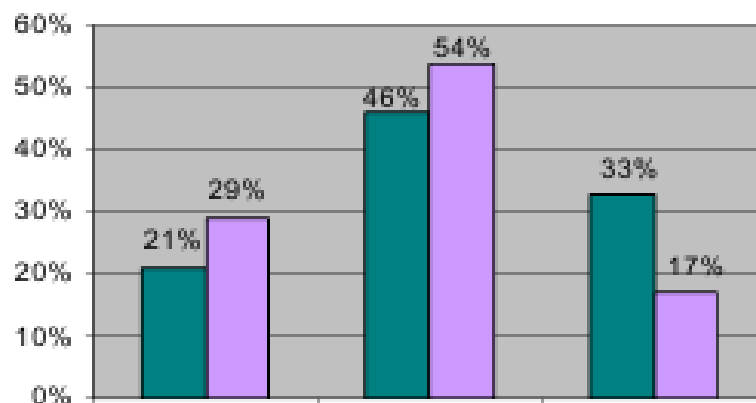


Рис. 2.6. Рівень когнітивного компоненту естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку до і після реалізації комплексу заходів

Після цього, дітям молодшого шкільного віку, для визначення рівня сформованості емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості, було запропоновано пройти художньо-експресивний тест Т.А. Баришевої. Основна мета тестування: визначення рівня розвитку емоційних уявлень, естетичного сприйняття (емпатії), емоційної виразності інтерпретацій живописної картини (поєднання кольорів фарб, освітлення, увага до деталей, емоційність манери, характер поверхні) і емоційності.

За результатами тестування низький рівень емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості виявлено у 21 % респондентів; середній рівень емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості виявлено у 50% опитуваних; високий рівень емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості виявлено у 29% учнів.

Узагальнюючи результати, можна зробити висновок, що в сформованості рівня емоційно-спонукального компонента естетичної вихованості молодших школярів так само, відбулися зміни. Кількість дітей з низьким рівнем зменшилася на 20 %; кількість дітей із середнім рівнем збільшилася на 12%; кількість дітей з високим рівнем збільшилася на 8%.

Інакше кажучи, в результаті збагачення чуттєво-естетичного досвіду молодших школярів, у дітей відбувається формування етичних цінностей, позитивної емоційно-мотиваційної сфери, розвиток естетичного сприйняття, розуміння емоційної виразності засобів мистецтва (композиції, форми, ритму, пропорції, фактури, колірної гами, освітлення, увага до деталей, емоційність манери ін.), формування естетичних уявлень. Отримані результати можна побачити в гістограмі на рисунку 2.7.

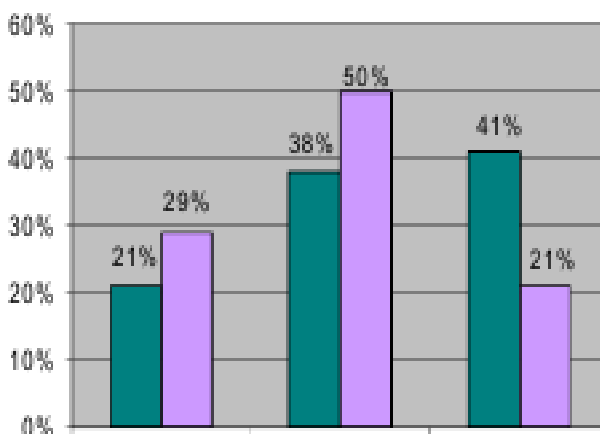


Рис. 2.7. Рівень емоційно-спогнукального компоненту естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку до і після реалізації комплексу заходів

Далі, для визначення рівня сформованості діяльнісного компонента естетичної вихованості в області образотворчого мистецтва, використовувався такий метод як педагогічний моніторинг. Задля визначення рівня формування творчих здібностей молодших школярів, було запропоновано зробити малюнок на тему "Місячний кіт" з подальшою розповіддю дитини по цьому малюнку.

За результатами методики, низький рівень діяльнісного компонента естетичної вихованості виявлено у 8 % респондентів; середній рівень діяльнісного компонента естетичної вихованості виявлено у 67 % опитуваних; високий рівень діяльнісного компонента естетичної вихованості виявлено у 25% учнів.

Узагальнюючи результати моніторингу, можна зробити висновок, що в сформованості рівня діяльнісного компонента естетичної вихованості молодших школярів відбулися позитивні зміни: кількість дітей з низьким рівнем зменшилася на 21 %; кількість дітей з середнім рівнем збільшилася на 13 %; кількість дітей з високим рівнем збільшилася на 8%. Інакше кажучи, в результаті збагачення естетичного кругозору, естетичних знань, чуттєво-

естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку, у дітей відбувається розвиток сенсорної сфери (розвиток окоміру, орієнтування в просторі і часі), наочно-образного мислення і уяви (вміння створювати і використовувати образи), просторових уявлень (уявлення про величину, форму, орієнтації і розташуванні предметів в просторі), пам'яті, уваги, естетичних і творчих здібностей. Отримані результати можна побачити в гістограмі на малюнку 2.8.

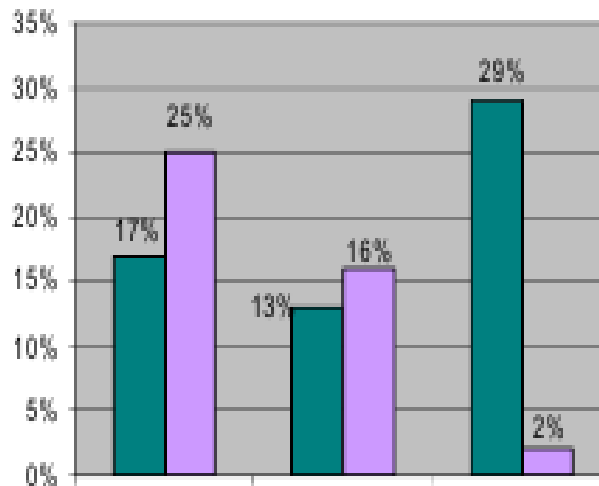


Рис. 2.8. Рівень діяльнісного компоненту естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку до і після реалізації комплексу заходів

За підсумками діагностування результати знову об'єднані в зведену таблицю з метою визначення загального рівня естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку після реалізації комплексу заходів (Таблиця 2.5).

Щоб отримати загальний результат рівня (середній показник) естетичної вихованості, підсумовуються результати високого рівня по трьом критеріям, потім діляться на 3. Аналогічно підраховуються результати середнього і низького рівня.

Таблиця 2.5

Загальний рівень естетичної вихованості молодших школярів

Рівні	Критерії			Загальний рівень
	Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Діяльнісний	
Високий	29%	29%	25%	28%
Середній	54%	50%	67%	57%
Низький	17%	21%	8%	15%

Обробка підсумкових результатів показала наступне (див. рисунок 2.9): низький рівень естетичної вихованості-виявлено у 15 % дітей молодшого шкільного віку (було 34 %); середній рівень естетичної вихованості-виявлено у 57 %дітей молодшого шкільного віку (було 46%); високий рівень естетичної вихованості-виявлено у 28% дітей молодшого шкільного віку (було 20%).

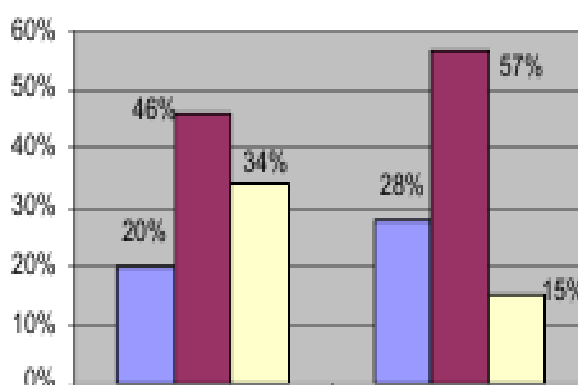


Рис. 2.9. Рівень естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку до і після реалізації комплексу заходів

Виявлені на етапі первинної діагностики та проведеного аналізу проблеми сприяли вибору напрямків, визначенні учасників, постановці цілей при розробці комплексу заходів. Розробка та апробація комплексу заходів, в який були включені всі учасники освітньо-виховного процесу: адміністрація, педагоги, діти молодшого шкільного віку, сприяла досягненню поставлених результатів.

Таким чином, вважаємо, що упорядкований комплекс заходів сприятиме активізації пізнавальних процесів у дітей молодшого шкільного віку, формування їх пізнавальних інтересів; дозволить здійснити перехід на взаємодію педагога з дітьми.

Для дітей молодшого шкільного віку естетичну діяльність можна вважати одним з найбільш успішних форм спільної діяльності дітей і дорослих, в процесі якої: розвиваються естетичні почуття-дитина вчиться бачити і цінувати прекрасне; створюється сприятлива атмосфера для розвитку творчих здібностей не тільки дітей, а й дорослих.

Використання різних форм і методів педагогічної роботи з дітьми веде до підвищення, збереження і збагачення емоційно-чуттєвого пізнання навколишнього світу і розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку, допомагає естетичному вихованню.

Отже, правильний зміст форм і методів позакласної роботи є необхідною умовою естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Висновки до другого розділу

У другому розділі ми провели діагностичну роботу для з'ясування рівня сформованості естетичної вихованості молодших школярів. З'ясування рівня сформованості естетичної вихованості молодших. Критеріями діагностики є повнота, усвідомленість, правильність.

На підставі критеріїв було виділено рівні сформованості естетичної вихованості в учнів четвертого класу. Результати діагностики засвідчили, що переважним рівнем естетичного досвіду та художньо-естетичних уподобань школярів є середній рівень. У учнів переважають ознаки другого рівня прояву естетичних якостей особистості. Найяскравішими якостями в цієї вікової групи школярів є наявність інтересу до різних видів мистецтв із наданням переваги розважальній спрямованості.

Проведена методика виявлення рівня естетичної вихованості молодших школярів засвідчила, що більш ніж половина класу мають недостатній рівень, що доводить, що робота з естетичного виховання молодших школярів ведеться не систематично, від випадку до випадку.

Діагностика рівня сформованості когнітивного компонента естетичної вихованості молодших школярів засвідчила, що в більшості учнів класу приблизно однаковий рівень сформованості естетичних знань, який є недостатнім для школярів цієї вікової категорії.

ВИСНОВКИ

Результати, отримані в роботі, дають змогу зробити наступні висновки:

Період молодшого шкільного віку характеризується активною пізнавальною та естетичною діяльністю дитини, інтенсивним розвитком інтелектуальної та емоційно-чуттєвої сфер, становленням самопізнання, освоєнням загальнолюдських цінностей, різних соціальних ролей.

Естетичне виховання учнів – складова частина навчально-виховного процесу в школі, воно набуває особливої значущості на навчальних дисциплінах та під час організації позакласної роботи, оскільки саме тут відбувається завершення становлення основних мотиваційних механізмів людини.

У своїх дослідженнях науковці зазначають, що нагромадження в процесі позакласної роботи образних уявлень про людину, природу і суспільство лежить в основі естетичного виховання молодших школярів. Проведене нами дослідження дало змогу вирішити основні завдання кваліфікаційної роботи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що естетичне виховання – це процес формування і розвиток естетичної емоційно-чуттєвої та ціннісної свідомості особистості та відповідної їй діяльності. Головним завданням естетичного виховання молодших школярів є розвиток естетичних якостей особистості учнів. У теорії та методиці навчання навколишнього світу під естетичним вихованням учнів розуміють формування системи знань і навичок, які стосуються всіх мистецтв, усіх форм прояву прекрасного в навколишньому середовищі, що нас оточує, та набутих як у процесі навчання, так і в позаурочній діяльності.

Відповідно до вимог, особистісні результати освоєння основної освітньої програми початкової освіти повинні відображати, крім інших, такі результати, як формування естетичних потреб, цінностей і почуттів, тобто в стандарті закладено завдання щодо формування емоційного та мотиваційно-потрібного компонентів естетичної культури. До особистісних універсальних

навчальних дій належить почуття прекрасного та естетичні почуття на основі знайомства зі світовою та вітчизняною художньою культурою.

У керованій педагогами різноманітній естетичній діяльності молодших школярів застосовується комплекс художньо-естетичних засобів: природа, праця, спілкування, мистецтво, зокрема, література, живопис, музика тощо.

Нами було проведено діагностику рівня сформованості естетичної вихованості молодших школярів, виявлення рівня сформованості естетичної вихованості молодших школярів.

Дослідно-пошукова робота показала, що пізнавальний інтерес до мистецтва у молодших школярів досить великий, а наявність інтересу-це перша з умов успішного естетичного виховання. Крім того, мистецтво має великий емоційний потенціал. Саме сила емоційного впливу є шляхом проникнення в дитячу свідомість, і засобом формування естетичних якостей дитини. Реалізуючи повноцінне естетичне виховання дитини молодшого шкільного віку в процесі позакласної роботи, вчитель забезпечує в майбутньому таку особистість, яка буде поєднувати в собі духовне багатство, справжні естетичні якості і моральну чистоту. Естетичне виховання, будучи одним із компонентів цілісного педагогічного процесу, покликане сформувати у школярів прагнення і вміння будувати своє життя за законами краси.

В ході роботи доведено, що методика організації позакласної роботи щодо підвищення рівня естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку за допомогою образотворчого мистецтва забезпечує підвищення рівня сформованості основ естетичного виховання, адекватний вимогам сучасної освітньої системи. Створення творчих робіт, як результат естетичної діяльності (малюнки, декоративно-прикладне творчість, скульптури і т. п.) сприяють зростанню пізнавальної і творчої активності дітей, їх самовираження.

Складні завдання естетичного виховання не можуть бути вирішені тільки засобами навчального процесу. Тому важлива роль у системі естетичного виховання належить позакласній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання / І.Д. Бех. К.: Либідь, 2003. 280 с.
2. Беленікін П.С. Естетичне виховання – ключ до розвитку молоді високої культури. Вісник, 2010, 114.
3. Бійчук Г.Л. Теоретичні основи естетичного виховання учнів засобами мистецтва слова в педагогічній спадщині Н.Й. Волошиної. *Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 6 від 25 квітня 2019 р.)*, 2019, 19.
4. Волкова Н.П. Педагогіка Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. К. : Вид. центр «Академія», 2002. 576 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 2011. 208 с.
6. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Л.: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім.Г.Ващенка, 2006. 235с.
7. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 566 с.
8. Голюк, О.А., Пахальчук Н.О., Пахальчук Н.А. Досвід підготовки вчителя до естетичного виховання молодших школярів: історико-педагогічний аспект. 2018.С.34.
9. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 373 с.
10. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) // Освіта. 1993.№ 44-46.38 с.
11. Державний стандарт початкової освіти. URL: Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti>

- 12.Джола Д.М., Щербо А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навчально-методичний посібник /Д.М. Джола, А.Б.Щербо К.: ІЗМН, 1998.392с.
- 13.Дубасенюк О.А. Практикум з педагогіки. К.: Центр навч. літ., 2004. 483с.
- 14.Дубовик Л.П. Підготовка майбутніх учителів праці до створення естетичного середовища в шкільних приміщеннях / Людмила Петрівна Дубовик: Дис. ... к. пед. наук 13.00.04 – теорія і метод. проф. освіти. Херсон, 2004. 219 с.
- 15.Єщенко М. М. Шляхи забезпечення всебічного розвитку учнів у позакласній виховній роботі / М.М. Єщенко // Виховна робота в школі. 2014.№2. С. 2-6.
- 16.Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / І. В. Зайченко. О 3-тє видання, перероблене та доповнене О К.: Видавництво Ліра К, 2016. 608 с
- 17.Закон України «Про освіту» (2017). URL: <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakonukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.htm>
- 18.Замашна С.М. Естетичне ставлення як психолого-педагогічна проблема /С.М.Замашна // Нова педагогічна думка. 2003. № 1-2. С.67-69.
- 19.Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. Посібник. М.,1984. 430с.
- 20.Калашник Н.Г. Історико-педагогічна генеза формування естетичних смаків учнівської молоді у процесі навчально-виховної діяльності: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Н. Г. Калашник; Київськ. нац. Ун-т ім. Т. Г. Шевченка. К., 2004.38 с
- 21.Карлінська Я.В. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. *Перші кроки у науці: науковий пошук студентів фахових коледжів*, 2021, 83-84.
- 22.Кобзар Б.С., Макарова С.І. Педагогічна діагностика і виховний процес //Рідна школа. 1992. №2. С.5-10.

- 23.Кобрій О.М. Чепіль М.М. Організація позаурочної діяльності. Дрогобич, 2000. 320с.
- 24.Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс] / Спосіб доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=laws/education/prof-tech/6/0001> – Загол. з екрана.
- 25.Красовицький М.Ю. Практична педагогіка виховання. К., 2000. 168с.
- 26.Кузьмінський А.І., Вовк Л.П., Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. К.: Знання. Прес, 2006. 423 с.
- 27.4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді // Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 URL.: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
- 28.Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання. 2-е вид. К.: Гротеск, 1996.192с.
- 29.Лисенко Н.В. Педагогіка початкової школи: матеріали до хрестоматії з дисципліни. Івано-Франківськ: НБ ПНУ, 2018. 27 с.
- 30.Литовченко О. В. Виховання соціально компетентної особистості у позашкільних навчальних закладах / О. В. Литовченко // Позашкільна освіта: стратегія, інновації, практика: зб. ст. Міжнар. наук.-практ. конф.Суми : ВТД «Рудень С. І.», 2009. С. 26-33.
- 31.Литовченко О. В. Соціальне становлення особистості у позашкільних навчальних закладах як проблема педагогічної науки / О.В. Литовченко // Народна освіта, 2010. Вип. 3. / [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua>.
- 32.Лозова В.І., Трочко Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / Харк. держ. пед.ун-т ім.Г.С.Сковороди. 2-вид., випр. і доп.Харків: «ОВС», 2002. 400с.
- 33.МакаренкоА.С. Методика організації виховної роботи. К.,1990. 246с.

- 34.Марків В. М. Теорія виховання: навчально-методичний посібник / Володимир Миколайович Марків. Кривий Ріг: КПІ, 2015. 241 с.
- 35.Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. К.,1995. С.5-12.
- 36.Матвієнко О.В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія. К ВД «Стилос», 2006. 543с.
- 37.Матвієнко О.В. Практикум з курсу «Теорія виховання». К.: Стилос, 2001. 256 с.
- 38.Миропольська Н. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник / Н.Миропольська, С.Ничкало, В.Рогозіна, Л.Хлебникова, В.Шахрай. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 240 с.
- 39.Національна доктрина розвитку освіти в Україні. [Електронний ресурс] / Спосіб доступу: <http://osvita.in.ua/index.php?option>. Загол. з екрана.
- 40.Нестеренко Ю.М. Естетичне виховання у світлі ідей А.С. Макаренка та В.О. Сухомлинського // Почат. шк.,№11. С. 46-47.
- 41.Омелянєнко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: Навч.посіб. К.: Знання, 2008. 415с. (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
- 42.Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. К.,1996. 340с.
- 43.Островерхова Н. Аналіз виховного аспекту уроку /Н.Островерхова // Матеріали І Міжнародної Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу». Мелітополь, 2005. Т. 2. С. 64-72.
- 44.Пащенко М.І., Красноштан І.В. Педагогіка. Навчальний посібник. 2019. 228с.
- 45.Практична педагогіка виховання /За ред. М.Ю.Красовицького. М., 2000. 240с.

46. Приходченко К.І. Формування творчого освітньо-виховного середовища в загальноосвітніх закладах гуманітарного спрямування: навч. посіб. / Катерина Іллівна Приходченко. Донецьк: ДНТУ, 2007. 158 с
47. Пріоритетні напрямки організації позаурочної виховної роботи з учнівською молоддю / Відп. за випуск Л.Л. Греков. К., 1990. 160 с.
48. Рубинштейн С.Л. Основи общей психологи: в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. Т. 2. М.: Педагогика, 1989. 576 с.
49. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. К.: Богданова А. М., 2009. 226 с.
50. Сердюк А., Семіч М. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку під час проведення позакласної роботи в школі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2016, 17: 131-135.
51. Серих Л. В. Вивчення шкільних дисциплін у формуванні естетичного середовища учнів основної та старшої школи / Л.В. Серих // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: зб. наук. праць / [ред. кол.: А.А. Сбруєва, М.О. Лазарев [та ін.]. Вип. 4 (30). Суми: СумДПУ, 2013. С. 393-402
52. Серих Л. В. Естетичне виховання особистості засобами методу інтерв'язії / Л. В. Серих // Педагогічний альманах: Зб. наук. праць / [редкол. В. В. Кузьменко (голова) [та ін.]. Херсон: РПО, 2011. Випуск 11. 314 с. С.19-24.
53. Серих Л. В. Естетичне виховання: середовищний підхід: навч.- метод. посіб. / Лариса Серих. Київ-Суми: НІКО, 2016. 210 с.
54. Стасюк Н.А. Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва / Н. А. Стасюк // Педагогічні науки. 2012. № 3. С. 59-61.
55. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. К., 1996. 320 с.

- 56.Стрілько В. Формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи. Стрілько Валентина Василівна. Теорія і методика виховання. Київ, 2010. 29с.
- 57.Струманський В.П. Вихована робота в національній школі. К., 1997. 180с.
- 58.Сухомлинский В. Сердце отдаю детям / В. Сухомлинський. К.:, 1972. 244 с.
- 59.Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. К.,1971. 430с.
- 60.Сухомлинський В.О.Я розповім вам казку...Філософія для дітей/Василь Сухомлинський: уклад. Сухомлинська О.В. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2018. – 576с.
- 61.Сучасні технології в освіті: рекомендаційний бібліографічний покажчик / АПН України; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; уклад.: І. П. Моїсеєва, Н. Д. Грудніна. К., 2005. Ч. 1: Сучасні технології навчання. 308с.
- 62.Толопко, О.О. Естетичне Виховання учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва під час проведення позакласної роботи. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення*, 2020, 233.
- 63.Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. 368с.
- 64.Турчин Т. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. Початкова школа. 2007. С. 16-17.
- 65.Унгурян І. К. Формування гуманних взаємовідносин педагога та учня як складова педагогіки партнерства нової української школи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. № 4 (79). С.330-335.
- 66.Фізеші, О. Й. Педагогіка: навч. посіб. для студ. пед. спец. / Мукачівський державний університет. К.: Кондор, 2014.340с.
- 67.Цуркан Л. Форми роботи з батьками. Директор школи. 2016. №5 С.56-59.

68. Червінська І.Б. Методика виховної роботи: Навчально-методичний комплекс. Ч.ІІ. Івано-Франківськ, 2008. 58 с.
69. Червінська І.Б. Методика виховної роботи: теорія і практика. Навчально-методичний комплекс. Ч.І. Опорні конспекти лекцій. Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2013. Івано-Франківськ, 2008. 332 с.
70. Червінська І.Б., Довбенко С.Ю. Теоретико-методологічні засади виховної роботи в початковій школі. Івано-Франківськ, Вид-во Прикарпатського нац. у-ту., 2013. 566 с.
71. Шевченко Г. П. Естетична свідомість – спосіб духовного освоєння дійсності / Г. П. Шевченко. Луганськ: ЛДПУ, 2001. 42 с.
72. Ярощук Л. Г. Методика виховної роботи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Лілія Григорівна Ярощук. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 320 с.
73. Ярощук Л. Теорія та методика виховання: навч. посіб. Бердянск, 2019. 400с.

ДОДАТОК А**Анкета для батьків**

Мета: виявити уявлення батьків з проблеми естетичного виховання і визначити ступінь значення естетичного виховання у всебічному розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Матеріал: стандартизована анкета, що включає 7 питань, адресованих батькам.

Шановні батьки!

Ми просимо вас відповісти на питання анкети, мета якої-вивчення задоволеності батьків якістю освітніх послуг.

Ваша участь в даному дослідженні дозволить нам організувати роботу з урахуванням інформації, отриманої від вас (і про ваші інтереси, думки і т.).

Прізвище, ім'я та по батькові в анкеті вказувати не потрібно, тому що всі дані будуть використані в узагальненому вигляді.

Заповнити анкету неважко. Для цього необхідно уважно прочитати питання і вибрати серед розташованих нижче питання варіантів відповіді той (або ті), який максимально відповідає Вашій думці, і відзначити варіант відповіді.

Заздалегідь дякуємо Вам за співпрацю!

1. Чи Регулярно ви відвідуєте зі своїми дітьми виставки, дитячі театри та інші естетично розвиваючі місця:

- а) регулярно
- б) робили це давно
- в) ніколи не водили своїх дітей в подібні місця

2. Чи Любите ви мистецтво:

- а) так
- б) не люблять
- в) не цікавляться подібним

3. Яку роль ви відводите естетичному вихованню вашої дитини в закладі загальної середньої освіти?

а) незначну

б) нехай займається для загального розвитку

в) вкрай важливу, як для загального розвитку, так і для розвитку його художніх здатність

4. Чи готові ви брати участь у заходах організованих закладу загальної середньої освіти в напрямку художньо-естетичного розвитку дітей:

а) готовий (а) приймати

б) не вважаю за необхідне

5. Сформулюйте побажання до адміністрації, педагогам в напрямку планування, проведення, утримання роботи з естетичного виховання дітей:

ДОДАТОК Б

АНКЕТА

Мета: вивчення сформованих на даний момент естетичних знань, понять, переваг, потреб дитини.

1. Ти був у театрі, музеї, на виставці?
 - а) так б) іноді в) ні
2. Чи вважаєш ти себе культурною людиною?
 - а) так б) іноді в) ні
3. Чи подобається тобі відвідувати театри, музеї виставки?
 - а) так б) іноді в) ні
4. Хотів би ти бувати там частіше?
 - а) так б) не знаю в) ні
5. Ти знаєш, що таке мистецтво?
 - а) так (розгорнута відповідь, більш-менш правильне значення)
 - б) не пам'ятаю
 - в) Немає
6. Хотів би ти більше дізнатися про мистецтво?
 - а) так б) не знаю (не визначився) в) ні
7. Чи подобається тобі розглядати зелений листок, травинку, квітка, жучка на листку та ін.
 - а) так б) не знаю (не визначився) в) ні
8. Подобається розглядати картини з пейзажами:
 - а) так б) іноді в) ні
9. Чи подобаються тобі книги, передачі про мистецтво?
 - а) так б) деякі в) ні
10. Хотів би ти, розширити свої знання про мистецтво?
 - а) так б) не знаю (не визначився) в) ні
11. Чи можеш ти описати представлений на фото піднос (з посильним

застосуванням художніх термінів)?

а) так (описує досить повно, використовує художні терміни такі як «Візерунок», «Колір», «форма», «поверхня» та ін.)

б) не впевнений (називає лише деякі ознаки, не використовує художні термін)

в) ні

Відповіді: «а» оцінюється в 3 бали, відповідь «б» 2 бали, відповідь «в» - 1 бал.

Обробка анкети:

33-22 бал-високий рівень

21-12 балів-середній рівень

11 і менше балів-низький рівень.

Високий рівень-яскраво виражене бажання, позитивне ставлення до естетичної діяльності, інтерес, що проявляється до естетичних предметів, об'єктів і явищ навколишньої дійсності, зацікавлені в засвоєнні естетичних цінностей і прагнуть до створення естетичних цінностей, самостійно долучаються до естетичних цінність.

Середній рівень-недостатньо виражене бажання, позитивне ставлення до естетичної діяльності, що проявляється до естетичних предметів, об'єктів і явища навколишньої дійсності, зацікавлені в засвоєнні естетичних цінностей, прагнуть до залучення до естетичних цінностей; наявності інтересу до різних видів мистецтв, але з перевагою розважальної спрямованості, поза орієнтацією на високохудожні, класичні еталони музики.

Низький рівень-характеристики знаходяться на предметному рівні, відсутність або слабо виражена зацікавленість у залученні до естетичних цінностей, відсутність або слабо виражений інтерес до різних видів мистецтв.

ДОДАТК В**Дидактична гра – вправа «Чарівні фарби»**

Вправа проводиться при ознайомленні з акварельними фарбами.

Дидактичне завдання. Закріпити знання дітей про три основні кольори (червоний, жовтий, синій) і похідних від них складених (зелений, жовтогарячий і фіолетовий); навчити отримувати складені кольори, змішуючи основні кольори на палітрі; дати поняття про елементарні закони кольорознавства, про емоційно – виражальні можливості кольорів; учити виражати свої почуття, душевні переживання та думки мовою кольору; розвивати здібності до емоційного сприйняття навколишнього світу кольорів; збагачувати суб'єктивні світовідчуття через взаємозв'язок музичного, поетичного і візуального сприйняття; виховувати потребу у творчому самовираженні.

Дидактичний матеріал. Набір з трьох карток на кожну дитину з зображенням трьох повітряних кульок, дві з яких зафарбовані в основні кольори, а третя залишається незабарвленою. На першій картці дві кульки зафарбовані у червоний і жовтий кольори, на другій – у жовтий і синій, на третій – у червоний і синій; набір фільтрів основних кольорів (на кожного учня або один на парту).

Зміст. Після розповіді про чарівний світ барв дітей слід запитати про те, які кольори найголовніші. Якщо дітям відповісти важко, вчитель сам називає три основні кольори. Спочатку оптичним шляхом за допомогою кольорових фільтрів основних кольорів, а потім змішуючи фарби на палітрі, діти встановлюють, що при змішуванні жовтого і червоного кольорів виходить жовтогарячий, при змішуванні синього і жовтого зелений, червоного і синього – фіолетовий. Потім змішують ці два кольори на палітрі і переконуються у правильності визначення складеного кольору. Отриманим складеним кольором діти зафарбовують третю кульку на карточці-завданні. Аналогічна робота проводиться з рештою фільтрів і двома карточками-завданнями.

Дидактична гра – Лото «Чи знаєш ти дерево?»

Гра проводиться на початку заняття перед малюванням весняного дерева з пам'яті і за уявою.

Дидактичне завдання. Вдосконалювати спостережливість, досвід учнів, зорову пам'ять.

Дидактичний матеріал. Набір карток з зображеннями або фотографіями різноманітних дерев (береза, дуб, ялина, сосна, липа, осика, клен, горобина, модрина) на кожному дитину; набір фішок, карточки з загадками про дерева.

Гра пройде більш ефективно, якщо перед її проведенням організувати екскурсію до лісу чи парку, під час якої діти спостерігатимуть за цими деревами у природі.

Зміст. Перед грою діти отримують набір карток з чотирма або шістьма зображеннями дерев. Вчитель попереджає, що виграють найбільш уважні і спостережливі.

Правила. Діти мовчки відгадують загадки, закриваючи зображення-відгадки фішками. Той учасник гри, у якого всі зображення будуть закриті, піднімає руку. Виграє той, хто правильно впізнав усі дерева.

Пробний хід. Вчитель демонструє одну з карток і загадує одну з загадок, діти повідомляють відгадку і показують на картці зображення дерева, про яке була загадка. Вчитель загадує ще одну загадку про дерево, зображення якого немає на картках. Діти відповідають, про яке дерево була загадка, і додають, що цього дерева немає на картках.

Примітка. Якщо картки лото не вдасться виготовити одразу, то можна використати просто зображення дерев. Вихователь читає загадку, і на лічбу «один, два, три» учні мають підняти карточку-відгадку. Учасник гри, що підняв не ту картку, кладе її назад до набору, а ті, хто відгадав правильно, відкладає свою картку окремо. Виграє той, у кого в наборі не залишиться жодної картки.

ДОДАТОК Д

Тема: Осінній вернісаж

Мета: узагальнити знання прикмет осені, особливостей кожного осіннього місяця; розвивати артистичні здібності дітей, їх мовлення, логічне мислення; виховувати любов до природи, свідому дисципліну, колективізм.

Обладнання: назва «Осінній вернісаж», трон для Осені, осінні листя, кошик з яблуками, грушами, сливами

Хід виховного заходу

Красива осінь вишиває клени
 Червоним, жовтим, срібним, золотим.
 А листя просить: – Виший нас зеленим!
 Ми ще побудем, ще не облетим.
 А листя просить: – Дай нам тої втіхи!
 Сади прекрасні, роси – як вино.
 Ворони п'ють надкльовані горіхи.
 А що їм, чорним? Чорним все одно.

(Ліна Костенко)

1.Вітання

Доброго дня! Вже по землі крокує тепла осінь, яка розмальовує листя у багряний, жовтий, помаранчевий колір, а ще дарує урожаї запашних слив та яблук. Ця чарівниця запрошує нас у свою казку, де кожен може стати тим фантастичним героєм, про якого лиш мріяв, адже осінню можливо все!

Звучить музика**1.1.Вступне слово вчителя:**

-Осінь... Хто вона? Це красуня, яка одягнула шати із жовтого листя та крокує по всьому світу. А як ви уявляєте осінь? Який у неї настрій?

(відповіді дітей)

Учень 1:

Вітаємо вас, гості милі,
Вітаємо щиро на святі у нас.
Спасибі, що всі свої справи лишили
І знайшли хвилинку, щоб прийти до нас.

Учень 2:

Ми свято Осені підготували,
У нього ми всю душу вклали.
Якщо сподобається вам,
То плескайте завзято нам!

Учень 1:

Ми сьогодні зійшлися на свято,
Щоб здружитись, як добра сім'я.
Свят, нам кажуть, ще буде багато,
Як пісень навесні в солов'я.

Перегляд відео «Осінні барви»

<https://www.youtube.com/watch?v=o9ewSi6PevQ>

2.Основна частина

2.1.Бесіда

-Ви побачили у відео як змінилися дерева, їхні листочки. Це все чарівниця осінь, саме вона змусила їх одягнутися у багрянний колір. На вулиці стало прохолодніше, але це не привід сумувати, адже в нас з вами є ще багато теплих та сонячних днів.

Учень 3:

Куди літо полетіло .
З ароматами п'янкими?
Мабуть, осінь заховала
За горами золотими.

Учень 4:

Ще по-літньому навколо
Квітне зілля, пахнуть трави.
Посміхається із неба
Сонце тепле та ласкаве.

Учень 1:

Але серце не обдуриш
Ти малюнками природи!
Осінь порається в лісі.
Коло річки й на городі.

Учень 2:

На зорі холодні роси
Омивають всі долини.
Жайворонок стоголосий
У далекий вирій лине.

Учень 3:

Соловейко не співає.
Причаївся десь у листі.
І калина, мов красуня.
У червоному намисті.

Учень 4:

Літо бабине на вітрі
Полетіло десь у поле —
Перший вісник, що вже літо
Не повернеться ніколи...

Перегляд відео «Осінь фарбами заграй»

2.2. Театралізація до свята осені

І ведучий: І хоча нам трохи сумно за літом, проте красуню-осінь ми завжди зустрічаємо з трепетом у душі. І не дивно, адже немає такого майстра, який так вміло і вправно розфарбовує ліси, поля, квіти, трави у сотні яскравих кольорів та відтінків.

II ведучий:

– Осінь! Осінь!
 Кличу я, –
 Осінь дорога моя!
 Все жовтіє, опадає.
 Як проходиш ти у гай.
 Осінь листячко збирає.
 Золотить мій рідний край.
 У березовім гаю
 Тиша наступає.
 А берізка молода
 Осінь зустрічає
 Неповторна пора
 Осінь! Осінь золота!

Під музику виходить Осінь***Осінь:***

Я Осінь чарівниця,
 Гуляю тихо в гаю.
 У золоті шати усе я зодягаю.
 Калиноньці-сестричці дарую я намисто.
 Червоне, полум'яне, напрочуд променисте.
 Березам жовті віти у коси заплітаю,
 А верби і тополі в нове вбрання ховаю.
 То промайну у гаї. то покажуся в лісі.
 То сірим горобцем проскочу я по стрії.
 То лебедем у жито, то соняхом на полі.
 А Зараз я на святі
 У вашім дружнім колі.

Звук дощу**Ведуча 1**

Дощик капає сильніше,
 Грай , музико, дужче грай!
 Хай дівчата не сумують,
 Й гарний танець затанцюють!

Ведуча 2

Дощику! Чом нас лякаєш ?
 І гуляти не пускаєш?
 Парасолькою новою
 Я накриюсь з головою.
 Чобітки високі взую
 По калюжам потанцюю!

Осінь:

Щедрими врожаями
 Повниться земля.
 Дякую вам щиро –
 Я до «вас прийшла
 Не сама, з синами
 Я завжди ходжу.
 І усю роботу з ними я роблю.

Під музику виходять місяці

Осінь:

Ось Вересень – мій старший син.
 Вересень – щедрий нам врожай дарує.
 Вправно і моторно у полях газдує.

Вересень:

Першим шелестом стиглого колосся
 На землю я приводжу осінь.
 Жовтим соняхом,
 Першим вереснем.
 Першим журавлиним вереском.

Осінь:

А жовтень у мене – справжній художник:

Листя зелене, фарбує у жовте.

Жовтень:

Листя жовте та червоне

Легко з дерева злітає.

Мов метелик, на долоні

З тихим шелестом сідає.

Сяють золотом берези.

Жовтень цим вінчає осінь.

Журавлиний клин мережить

Висоти холодну просинь.

Осінь: А листопад, найменший мій син, у мене пустун. То сильним вітром завиває у полі, то моросить дощиком, а то весело зриває листя з дерев.

Листопад.

Я осені найменший син.

Я часто бешкетую.

З берези листя обтрушу,

У гаї попустую.

То мокрим обіллю дощем.

То вітром промайну,

То подихом холодним

Всю землю обійму. .

Учень 1:

Вересень влітає Жовтню

У вінок осінній золоті дива:

Жовте листя клена

І жоржини жовті.

Чорнобривці, айстри.

Жменьку хризантем.

Розплітає осінь жовте волосся.

Покриває осінь листям золотим.

Відмирають квіти – така у них доля.

Але знов весною з'являться вони.

2.3.Групова робота

- Наше свято присвячене красуні осені. Давайте кожен із вас прикріпить осінній листочок на дошку із теплими словами про осінь (Додаток А).

(Діти прикріплюють листочки)



2.4.Інтерактивний метод «Пізнавальний ланцюжок»

-А чи знаєте Ви, що про красуню осінь складено багато прислів'їв.

Давайте разом за допомогою методу ланцюжка їх пригадаємо.

- ✓ Вересень слухає погоду січня.
- ✓ Восени багач, а навесні прохач.
- ✓ Восени день блисне, а три кисне.
- ✓ Восени і в горобця є питво.
- ✓ Восени й горобець багатий.
- ✓ Восени листопад швидко минув — чекай суворої зими.
- ✓ Грім у вересні віщує теплу осінь.
- ✓ Дощ у вересні — пів голоду, а посуха цілий голод робить.

- ✓ Жовтень ходить по краю, та виганяє птиць із гаю.
- ✓ Летять у вересні гуси — зиму на хвості несуть.
- ✓ Листопад — вересню онук, жовтню син, а зимі рідний брат.
- ✓ Осінній іній — на суху й сонячну погоду.
- ✓ Осінь збирає, а весна поїдає.

2.4.Бесіда

-А чи знаєте ви як мандрує осінь по лісі? (відповідь учнів) А як готуються осінню звірята до зими? (відповідь учнів)

- Пропоную вам переглянути розповідь про те, як осінь фарбує листя та спілкується із лісовими звірятами.

Перегляд відео «Осінь у лісі»

<https://www.youtube.com/watch?v=siDFBxSCEWI>

2.5.Фронтальне опитування

- ✓ Про яких звірів розповідала дівчинка-осінь?
- ✓ Що робить осінню білочка?
- ✓ На що скаржився у лісі зайчик?
- ✓ Якого кольору у зайчика шубка?
- ✓ Чи спить лисичка взимку? А ведмедик?
- ✓ Про що розповідав їжачок?

3.Заклучна частина

Пісня КАЗКА Плакала осінь, плакала

<https://www.youtube.com/watch?v=knph7uVpXco>

Учитель.

Ви до осені в гості прийшли,
Щастя й радість принесли.
Гарно ви пісні співали,
Гарно дуже танцювали.
І за це вам у корзинці
Принесла смачні гостинці.
(Роздає дітям яблука і сливи.)

Учень 1: Люби свій край моя дитино

Бо тут з'явився ти на світ

Це місце зветься Україна

І звідси ти почнеш політ

Учень 2: Люби свій край моя дитино

Віддай йому всі радощі й жалі

Бо Батьківщина наша,

Україна. Найкраще місце на землі!

Підсумок заняття.

-Дякуємо тобі, чарівнице-осінь! Будемо чекати тебе наступного року!

Звучить пісня «Наша осінь щедра!»

<https://www.youtube.com/watch?v=8hZINjFZyBI>